

Nasjonal forankring — internasjonale ambisjoner

Rapport fra arbeidsgruppe
nedsatt for å vurdere NHHs språkpolitikk



NHH



31. desember 2018

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	3
1.1 Arbeidsgruppens sammensetting og mandat.....	3
1.2 Arbeidsprosessen.....	4
1.3 Begrepsavklaringer.....	4
1.4 Forkortelser	4
2. Bakgrunn	5
3. Utviklingen i språkrelaterte trender ved NHH	8
3.1 Undervisningsspråk og internasjonale studenter	8
3.2 Andelen internasjonalt ansatte i faglige og administrative stillinger.....	12
3.3 Trender for engelsk, oppsummert.....	13
4. Undervisningsspråk ved relevante UH-institusjoner i Norge og Norden.....	13
5. Krav til norskkompetanse hos fast ansatte ved andre UH-institusjoner i Norge.....	14
6. Forslag til nye språkpolitiske retningslinjer	16
6.1 Forslag til nye språkpolitiske retningslinjer	19
6.2 Flertallets syn	21
6.3 Mindretallets syn.....	22
Vedlegg 1 Oppnevningbrev og mandat	24
Vedlegg 2 ‘Språkvalg i academia’, kapittel fra rapporten <i>Språk i Norge – kultur og infrastruktur</i> (2018).....	25
Vedlegg 3: Tallmateriale fra NHH, utviklingstrender.....	31
Vedlegg 4: NHHs språkpolitiske retningslinjer fra 2010	33
Vedlegg 5: Pensumlitteratur i obligatoriske kurs i Bachelorstudiet i økonomi og administrasjon (BØA; fra emnebeskrivelsene H18).....	35
Vedlegg 6: Forslag til nye språkpolitiske retningslinjer, med kommentarer.....	36

Rapport fra arbeidsgruppe nedsatt for å vurdere NHHs språkpolitikk

1. Innledning

1.1 Arbeidsgruppens sammensetting og mandat

Rektor Øystein Thøgersen oppnevnte 3. september 2018 en arbeidsgruppe for å vurdere NHHs nåværende språkpolitiske retningslinjer og utarbeide eventuelle forslag til endringer (se vedlegg 1). Gruppen har bestått av professor Trine Dahl, Institutt for fagspråk og interkulturell kommunikasjon (leder), professor Gernot Doppelhofer,¹ Institutt for samfunnsøkonomi, seniorrådgiver Jorun Gunnerud, Studieadministrativ avdeling, kommunikasjonsrådgiver Astri Kamsvåg, Kommunikasjons- og markedsavdelingen, førsteamanuensis Aksel Mjøs, Institutt for finans, professor Jarle Møen, Institutt for foretaksøkonomi og studentrepresentant Ingelin Uthaug, fagpolitisk ansvarlig, NHHs. Seniorrådgiver Irene Velle Waraas, Studieadministrativ avdeling, har vært gruppens sekretær.

I oppnevningbrevet heter det at:

NHHs språkpolitiske retningslinjer er bestemmende for blant annet undervisningsspråk i ulike programmer, NHHs overordnede administrasjonsspråk samt språk og språklige tilpasninger i ulike styreverv og utvalg. I NHHs nye strategi for 2018-2021 presiseres det at *“NHH skal ha en tydelig språkpolitikk som gir en effektiv avveining mellom det norske samfunnsoppdraget og hensynet til NHHs internasjonale ambisjoner”*. Det tilsier blant annet vektlegging av å integrere nye ansatte som ikke behersker norsk på ansettelsestidspunktet.

Det sies videre at:

Dagens språklige retningslinjer har et kompakt format i form av et antall nummererte punkter som gir uttrykk for klare valg og føringer på et bredt sett av relevante områder. Det er hensiktsmessig at et slikt format beholdes. I lys av målsetninger og prioriteringer som følger av NHHs strategi, bes arbeidsgruppen om å

- vurdere dagens retningslinjer og eventuelt foreslå justeringer av disse (herunder om noen av retningslinjene bør strykes eller slås sammen).
- vurdere behovet for ytterligere retningslinjer og i så fall gi forslag til formulering av disse.
- diskutere spesielt om det er ønskelig å presisere forventninger eller krav til at fast ansatte ved NHH etter et gitt antall år skal beherske norsk på et akseptabelt nivå (herunder også diskutere hvordan dette kan implementeres).

¹ Oppnevnt etter at oppnevningbrevet og mandatet ble formulert.

1.2 Arbeidsprosessen

Arbeidsgruppen har hatt 11 møter. Det har vært innhentet informasjon og tilbakemeldinger underveis fra forskjellige deler av organisasjonen, for eksempel internasjonale ansatte, hovedsakelig ved Institutt for samfunnsøkonomi, og programlederne for bachelorstudiet i økonomi og administrasjon, BØA (Linda Orvedal), masterstudiet i økonomi og administrasjon, MØA (Endre Bjørndal), masterstudiet i regnskap og revisjon, MRR (Kjell Ove Røsok, midlertidig leder) og ph.d.-programmet (Kenneth Fjell, prorektor for forskning).

Gruppen takker Maj-Brit Iden, rådgiver ved Studieadministrativ avdeling, for iherdig innsats for å besvare våre mange spørsmål og framskaffe tallmaterialet som presenteres i kapittel 3.

1.3 Begrepsavklaringer

Denne rapporten og de språkpolitiske retningslinjene som presenteres omhandler kun norsk² og engelsk, og ikke andre fremmedspråk.

Noen uttrykk som brukes i rapporten kan være flertydige eller mindre kjent. Vi presenterer derfor disse her, med en kort forklaring på hvordan arbeidsgruppen bruker dem.

Mottakerorientert kommunikasjon: Kommunikasjon på alle områder, der den som skriver eller snakker har mottakeren og hensikten med kommunikasjonen i tankene når budskapet utformes. Begrepet omfatter både form og innhold. Begrepet *klarspråk*³ er basert på dette prinsippet, men brukes oftest med henvisning til administrativ språkbruk i offentlig sektor.

Målform: Offisiell skriftform. I Norge er bokmål og nynorsk offisielle skriftformer. Lov om målbruk i offentlig teneste [Mållova]⁴ regulerer bruk av målform i skriftlige dokumenter i den administrative delen av virksomheten. I følge Språkrådet skal ingen av målformene være representert med mindre enn 25 % på nettsider, i stillingsannonser, rapporter og annet skriftlig materiale.⁵

Parallellspråkbruk: En praksis der to språk er i bruk for å formidle informasjon. Ved NHH er de to språkene norsk og engelsk. Det forutsettes ikke nødvendigvis at all informasjon gis på begge språk eller at like mye informasjon om en sak gis på begge språk. Her er prinsippet om mottakerorientert kommunikasjon et viktig kriterium.

Hovedspråk: Det språket som skal brukes dersom ikke spesielle hensyn tilsier noe annet.

1.4 Forkortelser

Instituttnavn

FIN: Institutt for finans

FOR: Institutt for foretaksøkonomi

FSK: Institutt for fagspråk og interkulturell kommunikasjon

RRR: Institutt for regnskap, revisjon og rettsvitenskap

SAM: Institutt for samfunnsøkonomi

SOL: Institutt for strategi og ledelse

² Med norsk forstås både bokmål og nynorsk; andre skandinaviske språk sidestilles med norsk i UH-sektoren.

³ <https://www.sprakradet.no/Klarsprak/>

⁴ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1980-04-11-5>

⁵ <https://www.sprakradet.no/Spraklige-rettigheter/Spraklege-rettar-som-gjeld-bruken-av-norsk/Maallova/>

Studieprogram

BØA: bachelorstudiet i økonomi og administrasjon

MØA: masterstudiet i økonomi og administrasjon

MMR: masterstudiet i regnskap og revisjon

Profiler i masterprogrammet i økonomi og administrasjon

BAN: Business analytics

BUS: Økonomisk styring

ECN: Economics

ECO: Økonomisk analyse

ENE: Energy, natural resources and the environment

FIE: Finance

INB: International business

NBD: New business development

MBM: Marketing and brand management

STR: Strategi og ledelse

Andre forkortelser

MET: metodekurs

2. Bakgrunn

NHHs strategi for perioden 2018–2022 og det faktum at dagens språkpolitiske retningslinjer ble utarbeidet for snart ti år siden, gjør det naturlig å vurdere om disse fortsatt er hensiktsmessige. I årene som har gått har NHH så vel som UH-sektoren i Norge som helhet blitt stadig mer internasjonal. Både undervisningsspråk og administrasjonsspråk påvirkes av dette. Forskningen har også blitt enda mer internasjonal i denne perioden, med prosjektsamarbeid over landegrensene som et mer eller mindre gitt kriterium for offentlig finansiering. Den skjer altså som del av et globalt samarbeid og må holde en kvalitet som anerkjennes internasjonalt. Undervisningen må på samme måte tilpasses en økende globalisering, både faglig og i studentmassen. I tillegg krever utviklingen innen media, formidling og politikk at man deltar på internasjonale arenaer på en ny måte. En økende andel av nyrekrutterte ansatte i alle kategorier har også internasjonal bakgrunn. Institusjonene har derfor måttet jobbe aktivt med å avklare forholdet mellom bruken av norsk og engelsk i alle deler av virksomheten.

Tilnærmet alle institusjonene i sektoren har i dag en vedtatt språkpolitikk, tilpasset institusjonens ansvarsområde. Viktige medspillere i det språkpolitiske arbeidet er Språkrådet og Universitets- og høyskolerådet (UHR). I 2016 gjennomførte Språkrådet og NHH et mønsterpraksisprosjekt for parallellspråkbruk, som munnet ut i rapporten *Parallellspråk* i 2017. I 2018 formulerte Språkrådet en *Veiviser for språkvalg i universitets- og høyskolesektoren*.⁶ Første avsnitt av denne veiviseren peker på den språklige spenningen institusjonene står overfor i dag:

⁶ [Veiviser for språkvalg i universitets- og høyskolesektoren](#)

Universitetene og høgskolene skal være internasjonale. Samtidig skal de være forankret i norsk samfunnsliv, og universitets- og høgskolesektoren (UH-sektoren) har et lovpålagt ansvar for å vedlikeholde og videreutvikle norsk fagspråk. Dette kan skape språklige dilemmaer.

I 'Formål og visjon' i NHHs nylig vedtatte strategi for perioden 2018-2021, *Vi utdanner fremtidens økonomer*, heter det at:

NHH skal være en drivkraft for nærings- og samfunnsutvikling og utdanne mennesker for verdiskaping og bærekraftig utvikling. NHH skal være en ledende internasjonal handels- høyskole som viser vei i utvikling og formidling av kunnskap og kompetanse.

Strategien knytter dette eksplisitt til språkbruk: "NHH skal ha en tydelig språkpolitikk som gir en effektiv avveining mellom det norske samfunnsoppdraget og hensynet til NHHs internasjonale ambisjoner" (s. 21).

I likhet med arbeidsgruppen bak NHHs gjeldende språkpolitikk, nedfelt i rapporten *Ja takk, begge deler! Best of both worlds!* fra 2010, har vår arbeidsgruppe tatt utgangspunkt i balansen mellom et lite nasjonalspråk, norsk, og verdensspråket engelsk. NHH har et lovpålagt ansvar for å vedlikeholde og videreutvikle norsk fagspråk innen de økonomisk-administrative fagområdene. Et norsk fagspråk gjør det mulig for våre kandidater å utføre sitt arbeid i Norge på norsk. Det gjør det også mulig for NHH å fungere som en drivkraft i nærings- og samfunnsutvikling i Norge. Samtidig skal institusjonen konkurrere om studenter og ansatte i et internasjonalt forsknings- og utdanningsmarked, en konkurranse som blir stadig hardere.

Forslaget til nye språkpolitiske retningslinjer som presenteres i denne rapporten forsøker å ta hensyn til begge disse aspektene. Innad i arbeidsgruppen har det vært noe ulike oppfatninger og prioriteringer på et par punkt. Dette er punkt som innebærer strategiske beslutninger om hvilken institusjon NHH skal være. I disse tilfellene presenterer vi alternative forslag, som etter høringsrunden må endelig avgjøres av styret. For noen punkt i retningslinjene foreslår vi hvordan punktet kan konkretiseres i en handlingsplan. Disse forslagene er del av kapittel 6. I tillegg ønsker vi i noen tilfeller å kommentere eller utdype enkelte punkt. De nye språkpolitiske retningslinjene presenteres derfor både i en ren versjon i kapittel 6, og i en kommentert versjon i vedlegg 6.

I *Kartlegging av språkstrategiske dokument i bruk ved statlige utdanningsinstitusjoner*⁷ fra august 2018, slår Språkrådet i oppsummeringsavsnittet fast at selv om de aller fleste institusjonene nå har en vedtatt språkstrategi, er det mindre spor av oppfølging og ansvars plassering i forhold til denne. Arbeidsgruppen har derfor inkludert punkt som gjelder dette. De foreslåtte retningslinjene er hovedsakelig formulert som ansvar NHH har som institusjon, men noen punkt fokuserer på rettigheter og plikter enkeltpersoner og -grupper har. Vi har lagt vekt på å formulere punktene slik at det går klart fram hvem som har ansvar eller rettigheter.

Denne høsten har debatten om norsk fagspråk og norsk som undervisnings-, forsknings- og formidlingsspråk gått livlig i mange organer, ikke minst i universitetsaviser som *Khrono* (OsloMet), *På Høyden* (UiB) og *Universitetsavisa* (NTNU). Både studenter, ansatte og ledere

⁷ [Kartlegging av språkpolitiske dokument i bruk ved statlige utdanningsinstitusjoner](#)

har deltatt. I tillegg til det faktum at ny kunnskap tilegnes lettest på morsmålet,⁸ uttrykker mange av bidragsyterne i debatten uro over språklig domenetap og muligheten til å forvalte institusjonenes samfunnsansvar på en god nok måte. Nye tall for norsk som publiseringspråk viser også en nedadgående trend for alle kunnskapsområder.⁹ Dette er en naturlig konsekvens av internasjonaliseringen av forskningen, men øker samtidig utfordringen med å opprettholde og videreutvikle norsk fagspråk.

I november i år avleverte Språkrådets framtidsutvalg sin rapport *Språk i Norge – kultur og infrastruktur*,¹⁰ som tar utgangspunkt i stortingsmeldingen *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk*. Målet til utvalget har vært “å sikre at norsk språk [...] står sterkt på alle samfunnsområde også i framtida” (s. 6), og høyere utdanning og forskning er utpekt som den strategisk viktigste sektoren for å sikre norsk språk sin stilling som “komplett og samfunnsbærende nasjonalspråk”. I kapitlet om språkvalg i academia (se vedlegg 2), slår framtidsutvalget blant annet fast at spesielt på masternivå foregår stadig mer undervisning på engelsk og at engelskspråklig pensum vinner terreng (s. 52). Utvalget tilrår å utvikle insentiver og ressurser for å støtte opp under norsk fagspråk, at institusjonene må måles på i hvilken grad de oppfyller ansvaret med å vedlikeholde og videreutvikle norsk fagspråk, og at de må definere hvilken språkkompetanse studentene trenger på både norsk og engelsk, ikke bare fra et studieperspektiv, men også ut fra samfunnets behov (s. 53).

I Kunnskapsdepartementets tildelingsbrev til NHH for 2019 heter det at:

Universitetene og høyskolene har et lovpålagt ansvar for norsk som fagspråk, og institusjonene skal utarbeide egne språkstrategier. Internasjonaliseringen av forskningen og den økende bruken av engelsk gjør det nødvendig å ha særlig oppmerksomhet om dette arbeidet. Departementet ber om at institusjonene følger utviklingen for norsk som fagspråk og vurderer behovet for å sette inn tiltak. Universitetene og høyskolene er også pålagt å følge lov om målbruk i offentlig teneste. (s. 6)

Arbeidsgruppens rapport representerer således et bidrag til NHHs respons på bestillingen fra departementet.

Rapporten er videre strukturert som følger: Kapittel 3 gir en oversikt over utviklingen i språkrelaterte trender ved NHH. Kapittel 4 viser undervisningsspråk ved institusjoner det er relevant for NHH å sammenligne seg med i Norge og Norden, mens kapittel 5 gir en oversikt over krav til norskkompetanse for fast ansatte ved andre UH-institusjoner i Norge. Kapittel 6 starter med en kort gjennomgang av noen av de språkpolitiske retningslinjene fra 2010 sammenlignet med vårt forslag, før vi presenterer listen med arbeidsgruppens forslag til nye språkpolitiske retningslinjer, der det er dissens på to av punktene. Kapittel 6.2 redegjør for flertallets syn, mens kapittel 6.3 presenterer mindretallets syn på de punktene dette avviker fra flertallets.

⁸ Se for eksempel Hellekjær, G.O. (2009). Academic English reading proficiency at the university level: A Norwegian case study. *Reading in a Foreign Language*, 21(2), s. 198-222, og Hellekjær, G.O. (2010). Language Matters: Assessing lecture comprehension in Norwegian English-medium higher education. I: Dalton-Puffer et al. (Eds), *Language Use and Language Learning in CLIL Classrooms*. John Benjamins, s. 233-258.

⁹ https://www.fpol.no/wp-content/uploads/2018/10/Forskningspolitikk-3-2018_web.pdf

¹⁰ <https://sprakinorge.no/>

3. Utviklingen i språkrelaterte trender ved NHH

3.1 Undervisningsspråk og internasjonale studenter¹¹

Internasjonaliseringen av NHHs utdanningsprogrammer startet på 1980-tallet. De aller første utvekslingsstudentene reiste ut høsten 1982, og for å kunne ta imot innreisende studenter ble det behov for et engelskspråklig kurstilbud. I 1986 ble programmet Master of International Business lansert. På 1990-tallet ble internasjonalisering av studiene en viktig og vellykket del av NHHs strategi, og i 1994 reiste 40 prosent av NHHs studenter på utvekslingsopphold. Det plasserte NHH helt i det internasjonale toppsjiktet med hensyn til studentutveksling. Den nasjonale og europeiske målsettingen var på denne tiden 10 prosent.

Mye av grunnlaget for NHHs suksess på dette området var høyskolens gode tilbud i språkvalgfag. I 1997 økte ambisjonene om internasjonalisering på nytt, og det ble satt en målsetting om 50 prosent utveksling. Denne ble nådd allerede i år 2000. Utfordringen videre har vært å skape balanse mellom antall utreisende og innkommende utvekslingsstudenter, og å integrere de internasjonale studentene faglig og sosialt for å skape et internasjonalt studentmiljø.

Data om andelen engelskspråklige kurs i masterstudiet for årene 2005 til 2012 ble rapportert til Kunnskapsdepartementet i dokumentserien "Rapport og planer". I 2005 ble 37 prosent av masterkursene undervist på engelsk. I de etterfølgende årene økte andelen engelskspråklige kurs raskere enn de mål som ble satt i planarbeidet. I 2012 var ambisjonsnivået minst 60 prosent, mens resultatet ble en andel på 68 prosent. I studieåret 2017/2018 var andelen engelskspråklige kurs 75 prosent.¹² Andelen internasjonale studenter på campus var 16 prosent. Det var 0,86 innreisende utvekslingsstudent for hver utreisende utvekslingsstudent.¹³

På bachelornivå ble de første tolv engelskspråklige kursene etablert i 2007. I 2018 ble det tilbudt 24 engelskspråklige kurs. Det svarer til ca. 35 prosent av kurstilbudet. Målt i studiepoengproduksjon har andelen engelskspråklige studiepoeng i bachelorprogrammet variert mellom 9 prosent og 13 prosent i årene 2008 til 2017, uten noen klar trend. I 2017 var andelen 12 prosent.

I masterstudiet har utviklingen i samme periode dreiet merkbart mot engelsk. I 2008 kom 40 prosent av studiepoengproduksjonen fra engelskspråklige kurs, mens andelen hadde økt til 59 prosent i 2017.¹⁴

Vekter vi sammen bachelor- og masterprogrammene og ser på den samlede engelskspråklige studiepoengproduksjonen på NHH, økte den fra 25 prosent i 2008 til 36 prosent i 2017.

Ser vi spesifikt på MØA, viser figur 1 at andelen studiepoeng avlagt i engelskspråklige kurs økte fra 51 prosent i 2008 til 69 prosent i 2017. Utviklingen har skutt særlig fart de siste årene. En nærmere analyse viser at trenden ikke er drevet av enkeltstående populære kurs på engelsk.

¹¹ Første avsnitt bygger på kapittel 8 i jubileumsboken *Norges Handelshøyskole i 75 år* fra 2011.

¹² Se tabell A1 i vedlegg 3.

¹³ Tallene er hentet fra NHHs årsrapport 2017/2018. Andelen internasjonale studenter på campus måler antall innreisende utvekslingsstudenter og internasjonale gradsstudenter som andel av antall fulltidsstudenter i alle program eksklusive utreisende utvekslingsstudenter.

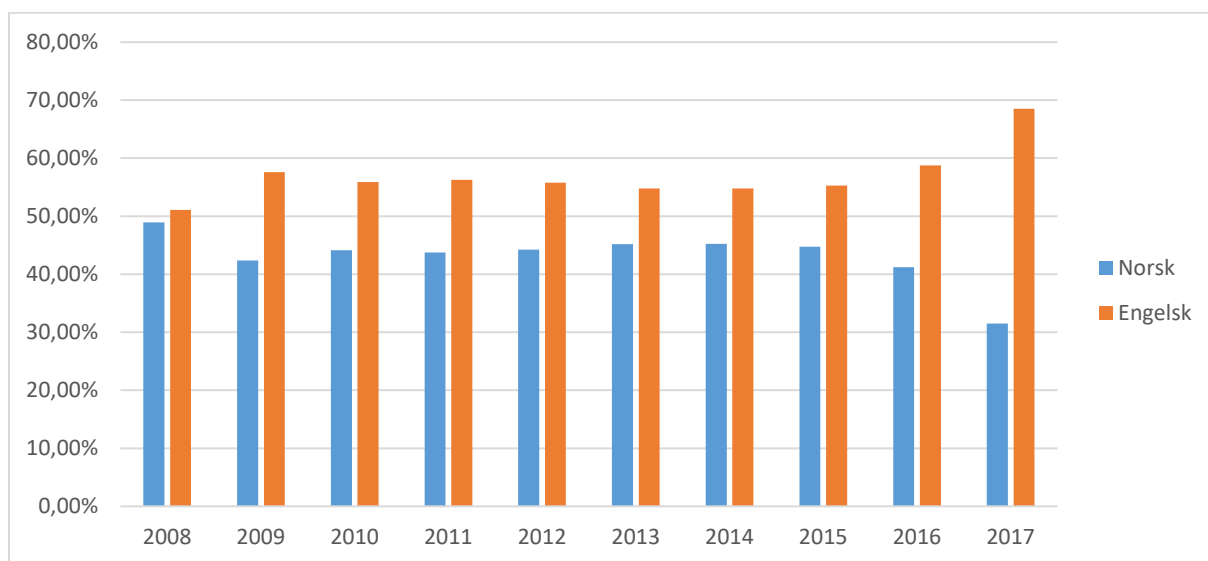
¹⁴ Se figur A1 i vedlegg 3.

Tallene i figur 1 inkluderer ikke masteroppgaver. Tabell 2 viser at 42 % av masteroppgavene skrives på engelsk. Tar vi med denne studiepoengproduksjonen står engelsk for omkring 60 prosent av den samlede studiepoengproduksjonen i MØA i 2017.

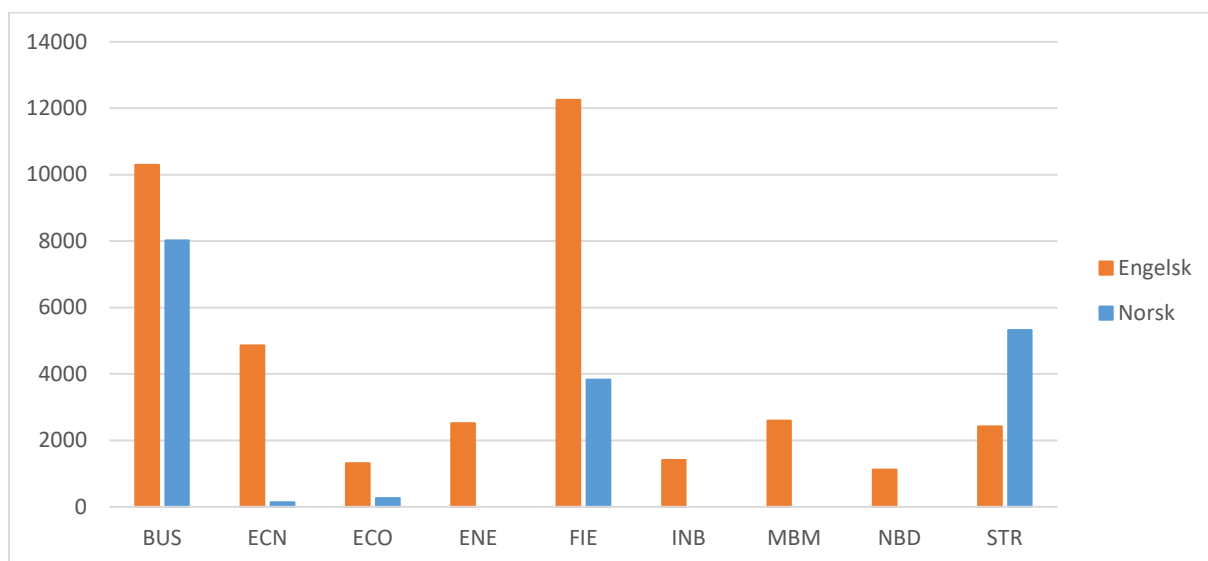
Med et økt antall innvekslingsstudenter og internasjonale gradsstudenter følger det nærmest automatisk at studiepoengproduksjonen i engelskspråklige kurs øker. For en analyse av statusen til norsk som fagspråk ved NHH, er det derfor vel så relevant å se på de studiepoengene som avlegges av studenter som er tatt opp i det nasjonale opptaket. En tilleggsanalyse der utvekslingsstudenter og internasjonale gradsstudenter i MØA ekskluderes, viser at den engelskspråklige eksponeringen for norskspråklige studenter økte fra 31 prosent i 2008 til 65 prosent i 2018.¹⁵ På ti år har altså eksponeringen mot engelsk mer enn doblet seg.

¹⁵ Se figur A2 i vedlegg 3.

Figur 1: Studiepoengproduksjon for alle MØA-kurs fordelt på norsk og engelsk i årene 2008-2017¹⁶.



Figur 2: Fordeling av norskspråklig og engelskspråklig studiepoengproduksjon på de ulike MØA-profilene i 2017/2018. Gjentak og utredninger er ikke med. Kursene er sortert etter kurskode, og figuren tar således ikke hensyn til at mange kurs er valgbare på tvers av flere profiler.



¹⁶ 2007 og 2018 er ikke tatt med fordi vi kun har data for halve året.

Tabell 1: Andelen av studiepoengproduksjonen på norsk og engelsk per profil i 2017/2018.

Profilkode	Andel engelsk	Andel norsk
BUS (inkl. BAN ¹⁷)	56 %	44 %
ECN	97 %	3 %
ECO	83 %	17 %
ENE	100 %	0 %
FIE	76 %	24 %
INB	100 %	0 %
MBM	100 %	0 %
NBD	100 %	0 %
STR	31 %	69 %
Totalt	69 %	31 %

Tabell 2: Språk i masterutredninger per profil for studieåret 2017/2018

Profilkode	Andel engelsk	Andel norsk
BUS (inkl. BAN)	20 %	80 %
ECN	56 %	44 %
ECO	55 %	45 %
ENE	80 %	20 %
FIE	57 %	43 %
INB	100 %	0 %
MBM	89 %	11 %
NBD	22 %	78 %
STR	20 %	80 %
Totalt	42 %	58 %

Bryter vi studiepoengproduksjonen i MØA ned på profiler, ser vi fra figur 2 og tabell 1 at det bare er profilen Strategi og ledelse som har mer enn 50 prosent av studiepoengproduksjonen i norskspråklige kurs. Av de to store profilene Økonomisk styring (BUS) og Finans (FIE), skiller sistnevnte seg ut med en særlig stor andel av studiepoengproduksjonen i engelskspråklige kurs.

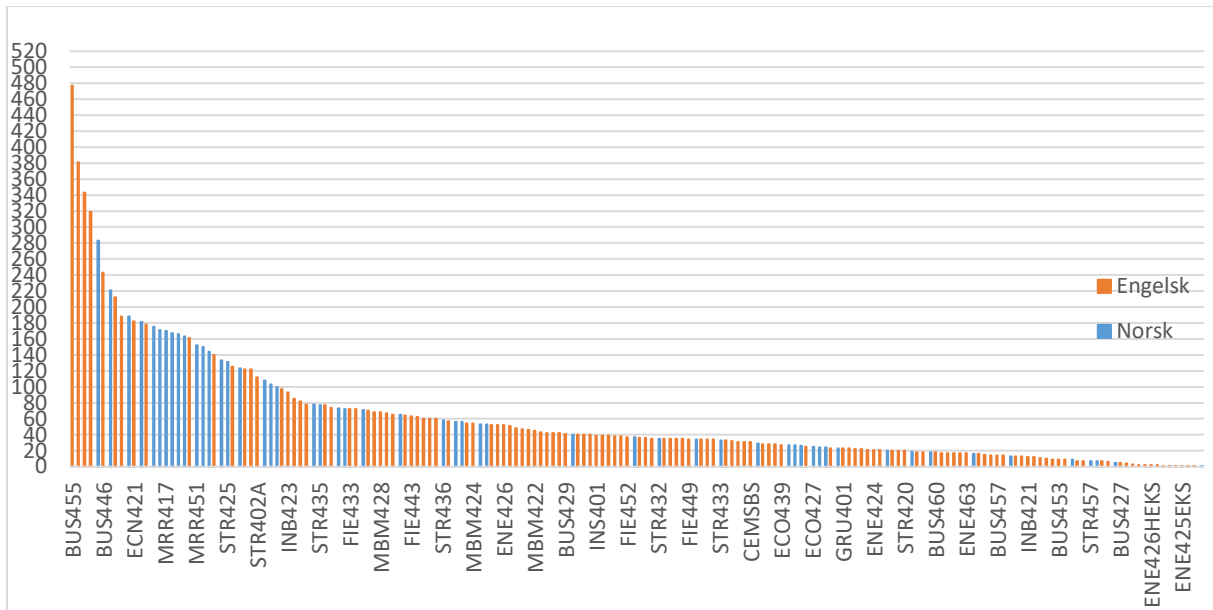
Tabell 2 viser tilsvarende tall for masterutredningene fordelt på profiler. I studieåret 2017/2018 var det 42 prosent av studentene som valgte å skrive masterutredningen på engelsk og 58 prosent som valgte norsk.

Teller vi kurs i stedet for studiepoeng ser vi at det for tiden er 75 prosent av kursene som undervises på engelsk.¹⁸ Når andelen engelskspråklige kurs er høyere enn andelen engelskspråklige studiepoeng, skyldes det at de kursene som går på norsk er relativt store, mens mange små kurs går på engelsk, se figur 3.

¹⁷ Profilen Business analytics (BAN) ble opprettet H2018.

¹⁸ Se tabell A1 i vedlegg 3.

Figur 3: Enkelkurs i MØA og MRR etter størrelse og språk i 2017/2018.



3.2 Andelen internasjonalt ansatte i faglige og administrative stillinger

Veksten i den engelskspråklige undervisningen var fra starten av drevet av de utenlandske studentenes behov for kurs. I senere år har NHHs ønske om økt internasjonal rekruttering av vitenskapelig ansatte også blitt en viktig faktor. Andelen internasjonalt ansatte i fagstaben var 11 prosent i 1989.¹⁹ I nyere tid lå andelen rundt 19 prosent i flere år før den steg til drøyt 26 prosent i 2017.²⁰ Veksten skyldes at de som pensjoneres i det alt vesentlige er norske, mens de som ansettes i stor grad er internasjonalt rekrutterte. På postdoktornivå var andelen internasjonalt ansatte 67 prosent i 2017. Andelen har falt svakt fra 2013 da den var 74 prosent.²¹

Når de gjelder administrativt ansatte, viste en uformell optelling ved alle enhetene høsten 2018 at 11 prosent i denne gruppen hadde et annet morsmål enn norsk.

¹⁹ Norges Handelshøyskole i 75 år, s. 238.

²⁰ Årsrapport 2017-2018, s. 67.

²¹ Årsrapport 2017-2018, s. 67.

3.3 Trender for engelsk, oppsummert

Tabell 3. Engelsk som undervisningsspråk på NHH 2008 og 2017

	2008	2017
Andel studiepoengproduksjon i engelskspråklige kurs		
Bachelor i økonomi og administrasjon	11 %	12 %
Master i økonomi og administrasjon	51 %	69 %
Master i økonomi og administrasjon, nasjonalt opptak	37 %	65 %
Master i regnskap og revisjon	3 %	6 %
Master totalt	40 %	59 %
Ph.d	100 %	100 %
NHH, alle studieprogram	25 %	36 %
Andelen kurs i MØA som undervises på engelsk	47 %	75 %
Andelen masteroppgaver i MØA som er skrevet på engelsk	30 %	42%

Tabell 4. Andel internasjonale studenter og vitenskapelig ansatte i 2009 og 2017

	2009	2017
Andelen internasjonale studenter på campus*	11 %	16 %
Andelen internasjonalt ansatte på postdoktornivå**	38 %	67 %
Andelen internasjonalt ansatte i fast vitenskapelig stab**	19 %	26 %

* Andelen internasjonale studenter (grads- og utvekslingsstudenter) av det totale antallet fulltidsstudenter ved NHH (utreiste utvekslingsstudenter ekskludert). Første tilgjengelige tall er for 2009 og hentet fra publikasjonen “Rapport og planer 2013-2014”.

** “Internasjonalt ansatt” er i NHHs statistikk definert som en ansatt med utenlandsk statsborgerskap. Første tilgjengelige tall er for 2009 og hentet fra publikasjonen “Rapport og planer 2013-2014”.

4. Undervisningsspråk ved relevante UH-institusjoner i Norge og Norden

Det store flertallet av NHHs norske kandidater ønsker og får jobb i organisasjoner og bedrifter i Norge etter endt utdanning.²² Vi skal sørge for at disse gjennom utdanningen får med seg et fullverdig norsk fagspråk innen sitt felt. Samtidig er UH-sektoren i dag internasjonal, noe som krever at institusjonene må tilby internasjonale studenter et tilfredsstillende kurstilbud på engelsk. Når rekruttering til faglige stillinger likeens skjer i et internasjonalt marked, får det også implikasjoner for undervisningsspråket. Dette er reflektert i dagens situasjon, der institusjoner kan oppleve å være i utakt med sine vedtatte språkpolitiske retningslinjer fordi de aktuelle foreleserne i et studieprogram ikke behersker norsk.

Særlig på masternivå ser det ut som undervisningsspråket i stadig større grad blir engelsk. Utviklingen virker å være drevet av andre enn språkstrategiske hensyn. Samtidig er det selvsagt slik at norske studenter også trenger å beherske engelsk fagspråk. De skal reise på utveksling, noen velger å ta høyere grad(er) i et annet land, og mange vil også ha behov for gode engelskkunnskaper i jobbsammenheng.

²² [NHH Job market survey 2017](#)

Når det gjelder undervisningsspråk ved relevante institusjoner og program i Norge og Norden, er situasjonen per i dag som følger:²³

Bachelornivå:

- Handelshøyskolen BI: 14 program (inkludert første del av siviløkonomprogrammet) undervises på norsk, 2 på engelsk²⁴
- NTNU, *Industriell økonomi og teknologiledelse* (Indøk), bachelordelen: Undervises på norsk
- Stockholm School of Economics: *Business and Economics* undervises på svensk første og andre år, mens tredje år er på engelsk; *Retail Management*, undervises på engelsk²⁵
- Copenhagen Business School (CBS): 10 program undervises på dansk, 8 på engelsk²⁶
- Hanken svenska handelshögskolan: Programmet undervises på svensk²⁷
- Aalto University: 2 relevante program som begge undervises på engelsk²⁸

Masternivå:

- Handelshøyskolen BI: 7 program undervises på engelsk; *Regnskap og revisjon* undervises på norsk²⁹
- NTNU, *Industriell økonomi og teknologiledelse* (Indøk): Norsk er offisielt språk, men fjerde og femte år undervises i praksis på engelsk
- Universitetet i Bergen, profesjonsstudiet i samfunnsøkonomi: Undervises på norsk (engelsk brukes når foreleser ikke er norsk)
- Universitetet i Oslo, profesjonsstudiet i samfunnsøkonomi: Undervises på engelsk (oppgitt grunn: fordi mange av foreleserne er internasjonale)
- Stockholm School of Economics: 5 program, som alle undervises på engelsk³⁰
- Copenhagen Business School (CBS): 28 program undervises på engelsk, 10 på dansk³¹
- Hanken svenska handelshögskolan: 1 program undervises på svensk og 2 relevante på engelsk³²
- Aalto University: Alle relevante program undervises på engelsk³³

5. Krav til norskkompetanse hos fast ansatte ved andre UH-institusjoner i Norge

Som allerede nevnt, har de fleste UH-institusjonene i Norge i dag en vedtatt språkpolitikk. Noen har hatt det lenge, mens andre, spesielt institusjoner med endring i status og organisering, som for eksempel Nord Universitet og Høgskulen på Vestlandet, nylig har utarbeidet slike retningslinjer.

²³ Informasjonen i dette avsnittet kommer delvis fra institusjonene selv og delvis fra nettsidene deres.

²⁴ <https://www.bi.no/studier-og-kurs/bachelorstudier/>

²⁵ <https://www.hhs.se/sv/utbildning/bsc/bscbe/>

²⁶ <https://www.cbs.dk/uddannelse/bachelor-undervisningsprog>

²⁷ <https://www.hanken.fi/sv/node/241949/>

²⁸ <https://www.aalto.fi/study-options>

²⁹ <https://www.bi.no/studier-og-kurs/masterstudier/>

³⁰ <https://www.hhs.se/sv/utbildning/msc/>

³¹ <https://www.cbs.dk/uddannelse/kandidat/kandidat-undervisningsprog>

³² <https://www.hanken.fi/sv/studier/program-och-studier/magisterstudier>

³³ <https://www.aalto.fi/study-options>

Når det gjelder vedtatte krav om norskkompetanse for fast vitenskapelig ansatte, er det variasjon blant institusjonene, både i forhold til ønsket nivå og kravstatus. Ønsker man at alle fast ansatte skal kunne undervise og veilede studenter og drive formidling til samfunnet på norsk? Ønsker man at alle skal kunne fungere som komitéleder og møtedeltaker og også delta i lunsj samtalen på norsk? Eller er det nok at de forstår norsk og selv snakker og skriver engelsk? Alle disse nivåene er reflektert i UH-sektorens retningslinjer i dag (se under). Det som klart taler for at nye medarbeidere uten kunnskaper i et skandinavisk språk bør tilegne seg slik kompetanse, er at sosial integrering øker sannsynligheten for at vedkommende vil trives i Norge og ønsker å bli værende i stillingen i en viss tid. Selv om mobilitet og derved tilførsel av ny kunnskap og nye impulser er viktig, er også stabilitet og innsats for institusjonen over tid verdifullt for å skape gode fagmiljøer og en velfungerende organisasjon.

I NTNUs retningslinjer fra 2009 nevnes det at i tilsetningsavtalen for fremmedspråklige vitenskapelig ansatte er det satt følgende krav: “[d]et *forutsettes* at den tilsatte innen en periode på *tre år* kan vise kunnskaper i norsk, eller et annet skandinavisk språk, på linje med trinn tre i kurset for fremmedspråklige holdt ved Institutt for språk- og kommunikasjonsstudier”.³⁴ Ved Universitetet i Stavanger vedtok man samme år at “[t]ilsette i faste stillingar *skal til vanleg* kvalifisere seg for å undervise på norsk innan *tre år*. Den nødvendige kompetansen må dokumenterast gjennom ein språktest”.³⁵ Ved Universitetet i Oslo (2010), OsloMet (2013), Nord Universitet (2018) og Høgskolen på Vestlandet (2018) formuleres dette henholdsvis som følger:

- “Utenlandske studenter og ansatte *bør få tilbud om innføring i norsk språk*”³⁶
- “Tilsatte uten tilstrekkelige ferdigheter i norsk eller annet skandinavisk språk, *skal gis tilbud om opplæring i norsk innen tre år* etter tilsetting når dette er nødvendig for å kunne utføre arbeidsoppgavene tillagt stillingen og/eller arbeidsområdet. Tilsvarende gjelder for ferdigheter i engelsk.”³⁷
- “Vitenskapelige ansatte som ikke behersker norsk eller annet skandinavisk språk ved ansettelse *bør kunne forstå* norsk tale, håndtere spørsmål på norsk fra studenter og ha en norskspråklig forståelse som medfører at de kan delta på norskspråklige møter i løpet av *to år* etter ansettelse”³⁸
- “Fast tilsette ikkje-skandinavar i faglege eller administrative stillingar *skal kunne utføre* arbeidet sitt på norsk etter *nokre år* i stillingane”³⁹

Når det gjelder Handelshøyskolen BI, har de, ifølge epostsvar fra organisasjonsdirektøren, ikke “noe formalisert krav til norsk kompetanse for utenlandske medarbeidere, men har praktisert at man som fast ansatt *etter noe tid forventes å kunne* lese og forstå norsk, men stå fritt til å uttrykke seg skriftlig og muntlig på engelsk”.

I Språkrådets *Veiviser for språkvalg i universitets- og høgskolesektoren* er anbefalingen at:

³⁴ <https://www.ntnu.no/sprakpolitiske-retningslinjer>

³⁵ <https://ansatt.uis.no/article.php?articleID=21301&categoryID=5841>

³⁶ <https://www.uio.no/for-ansatte/arbeidsstotte/profil/sprak/retningslinjer/>

³⁷ <http://www.hioa.no/Om-OsloMet/Virksomhetsstyring/Interne-forskrifter-regelverk-og-rutiner/Spraakpolitiske-retningslinjer-for-Hoegskolen-i-Oslo-og-Akershus>

³⁸ <https://www.nord.no/no/om-oss/lover-forskrifter-retningslinjer/Documents/Spr%C3%A5kpolitiske-retningslinjer-vedtatt-i-styret-18-09-2018.pdf>

³⁹ <https://www.hvl.no/om/sentrale-dokument/reglar/sprakpolitiske-retningslinjer/>

Internasjonalt rekrutterte ansatte som ikke behersker norsk fra før, bør få tilbud om egne kurs i arbeidstiden. Det kan f.eks. innføres et krav om at de bør beherske norsk på et gitt nivå (f.eks. C1 i felles europeisk rammeverk for språk) innen en viss periode (f.eks. tre år etter ansettelse), slik at de som et minimum kan lese norsk tekst og forstå norsk tale. Med en slik kompetanse vil de kunne delta på norskspråklige møter og håndtere spørsmål på norsk fra studentene, men eventuelt bruke muntlig engelsk selv. Behov for heving av tospråklig kompetanse bør være et fast punkt under medarbeidersamtalen.

6. Forslag til nye språkpolitiske retningslinjer

For å sette vårt forslag til nye språkpolitiske retningslinjer inn i en sammenheng, starter vi med å presentere de viktigste forskjellene mellom disse og retningslinjene som ble vedtatt i 2010.⁴⁰

De aller fleste temaene og områdene som omtales i retningslinjene fra 2010, finnes også i 2018-versjonen, selv om enkelte punkt har endret underkategori. Mens 2010-versjonen var delt inn i kategoriene ‘Overordnede språkpolitiske retningslinjer’, ‘Utdanning, Forskning og formidling’, ‘Administrasjonsspråk’ og ‘Kvalitet i språket’, bruker vi i 2018-versjonen kategoriene ‘Generelt’, ‘Utdanning’, ‘Forskning og formidling’, ‘Administrasjon og informasjon’ samt ‘Implementering og forvaltning’.

Mens det i 2010 ble slått fast i den generelle delen at norsk var hovedspråket ved NHH, sier forslaget vårt at både norsk og engelsk er viktige språk ved NHH.

Når det gjelder NHHs lovpålagte ansvar for norsk fagspråk innen de økonomisk-administrative fagområdene, slår 2010-versjonen fast at institusjonen *har* dette ansvaret, mens vi nå foreslår at institusjonen aktivt skal forvalte dette ansvaret. Det må lages en plan som sikrer at terminologi for viktige begrep er tilgjengelig både på norsk og engelsk og at ny terminologi utvikles når det er nødvendig. Og ikke minst må det arbeides for at den norske terminologien brukes, både av forelesere og studenter.

Terminologiutvikling er også nevnt spesifikt i 2010-listen, punkt 2. Siden 2010 har det vært drevet terminologiarbeid ved NHH, men videreutviklingen av det som benevnes som “NHHs termbase for økonomisk-administrative fag”, har ikke i nevneverdig grad vært gitt prioritet og ressurser fra institusjonen sentralt. I en del år har NHH Termportalen, som er en samling databaser med hovedsakelig økonomisk-administrativ terminologi, vært tilgjengelig for studenter og ansatte.⁴¹ Termportalen er i 2018 en del av nettstedet [Terminologi.no](https://www.terminologi.no).

Arbeidsgruppen foreslår at FSK på vegne av NHH skal ha ansvar for å initiere og koordinere arbeidet med fagterminologi som brukes i de obligatoriske kursene på bachelornivå. Sammen med kursansvarlig skal FSK sørge for at det utarbeides termlister (norsk-engelsk) for de mest sentrale begrepene i disse kursene. Arbeidet kan for eksempel gjøres med hjelp fra student-assistenter i kurset og kvalitetssikres ved FSK, sammen med kursansvarlig. Det må videre utvikles rutiner for å sørge for at termene blir lagt inn i den termsamlingen som viser seg mest egnet i løpet av den utviklingsperioden som nå pågår. Termlistene må regelmessig evalueres og videreutvikles for å være aktuelle. Terminologiarbeidet bør koordineres med andre relevante institusjoner i UH-sektoren så langt det er mulig. Et slikt samarbeid kan foregå ved

⁴⁰ For en komplett versjon av 2010-listen, se vedlegg 4.

⁴¹ <https://www.terminologi.no/forside.xhtml>. Merk at denne ressursen vil være under systemutvikling i 2019.

at institusjonene oppnevner kontaktpersoner, som får anledning til å arrangere/delta på møter og seminarer med fokus på terminologiarbeid.

Mens 2010-versjonen anbefalte at fast ansatte *bør* beherske norsk og engelsk, foreslår flertallet i arbeidsgruppen i 2018 at kravet presiseres til at fast ansatte *skal* kunne kommunisere både på norsk og engelsk. I dag er situasjonen den at teknisk-administrativt ansatte må beherske norsk for å få fast ansettelse, mens vitenskapelig ansatte ikke møter et slikt kategorisk krav til norskkunnskaper.

I arbeidsgruppens forslag til nye retningslinjer spesifiseres norskkompetansen til mellomnivået B1 i Europarådets nivåskala for språk, der A-nivået er det laveste og C-nivået det høyeste.⁴² Til sammenligning kan det nevnes at for utenlandsk helsepersonell er det krav om B2-nivå (såkalt 'høyere mellomnivå') i norsk for å få autorisasjon i Norge.⁴³ Vi foreslår at B1-nivået skal være oppnådd innen tre år etter fast ansettelse. Vi anser det ikke som nødvendig å spesifisere et slikt nivå for engelsk, siden B1-nivå normalt oppnås etter opplæring i engelsk som fremmedspråk i skolen, og de fleste med høyere utdanning vil ha en kompetanse på minimum B1/B2.

Kravet om norskkompetanse har støtte i strategiens utdyping om at "NHH skal ha en tydelig språkpolitikk som gir en effektiv avveining mellom det norske samfunnsoppdraget og hensynet til NHHs internasjonale ambisjoner" (s. 21). Arbeidsgruppen har fått tilgang til referater fra møter rektoratet i høst har hatt med nyrekruttede forskere fra eksterne, internasjonale institusjoner om blant annet rekrutteringsprosess og integrering. Referatene viser at mange av disse aksepterer at det er forventninger til norskkompetanse etter en viss tid.

Når det gjelder dette kravet, er det likevel flere aspekter som må vurderes, blant annet opplæring, testing og eventuelle konsekvenser av manglende kompetanse etter tre år. Skal det være egne kurs for ansatte og skal de gis innenfor vanlig arbeidstid? Skal de representere en del av arbeidsplikten? Skal kompetansen testes formelt eller uformelt? Skal manglende oppnådd kompetanse ha konsekvenser for ansettelsesforholdet?

Når det gjelder opplæring, foreslås det at FSK på vegne av NHH utvikler en tilpasset versjon av dagens innføringskurs NOR10 og NOR11, som til sammen gir kompetanse til A2/B1-nivå. I tillegg bør FSK få ansvar for å opprette et nytt, tredje kurs, som gir opplæring til B1/B2-nivå. Om kursene skal tilbys på dagtid eller kveldstid må avgjøres i samråd med målgruppen. Det må også avklares om norskopplæringen skal anses som en del av arbeidsplikten. I tillegg til fast ansatte bør midlertidig ansatte i kategoriene postdoktor, innstegsstilling og 'assistant professor' kunne ta disse kursene. Et alternativ til NOR10 og NOR11 er den digitale ressursen 'Norwegian on the Web', som er utviklet ved NTNU,⁴⁴ som ikke setter krav til fysisk tilstedeværelse på gitte tidspunkt.

Når det gjelder testing, har dagens NOR10 og NOR11 eksamen, og det vil de nye dedikerte NOR-kursene også kunne ha. 'Norwegian on the web' har ikke integrert test. For at dette digitale tilbudet skal kunne være et reelt alternativ, foreslås det derfor at norskkravet anses som formelt oppfylt når den ansatte har bestått eksamen i tredje NOR-kurs. Alternativt kan de

⁴² https://no.wikipedia.org/wiki/Det_felles_europeiske_rammeverket_for_spr%C3%A5k

⁴³ <https://helsedirektoratet.no/nyheter/nye-krav-til-autorisasjon-for-helsepersonell-med-utdanning-fra-utenfor-eueos>

⁴⁴ <https://www.ntnu.edu/norwegiancourse/norwegian-on-the-web>

ansatte dokumentere sine norskkunnskaper gjennom offentlige norskprøver som avholdes jevnlig i alle fylker.⁴⁵

Opplæringstilbudet og det formulerte kravet om bestått eksamen kommuniserer tydelig NHHs forventninger til fast ansatte uten tilstrekkelig norskkompetanse på ansettelsestidspunktet.

Institusjonen må legge til rette for at opplæringen kan gjennomføres innen den gitte fristen. Når det gjelder konsekvenser av manglende måloppnåelse, vil det juridisk sett være problematisk å foreslå at kun manglende språkkompetanse kan føre til oppsigelse i ytterste konsekvens. Manglende språkkompetanse kan likevel ha andre konsekvenser, for eksempel at det blir et tema i medarbeidersamtaler og/eller påvirker lokale lønnsforhandlinger.

Et siste, viktig, punkt vi vil trekke fram i sammenligningen mellom 2010- og 2018-versjonen er undervisningsspråket på masterstudiet i økonomi og administrasjon (MØA). I likhet med kravet til norskkompetanse, er dette et punkt der arbeidsgruppen er delt.

2010-versjonen slo fast at norsk og engelsk begge skulle være viktige språk i MØA. Flertallet, Dahl, Gunnerud, Kamsvåg og Møen, vil holde på denne formuleringen og foreslår i tillegg en målsetting om at verken det engelskspråklige eller det norskspråklige kurstilbudet skal stå for mindre enn 1/3 av studiepoengproduksjonen. Det legges ikke opp til en detaljert styring på kursnivå, men den historiske utviklingen viser at det er behov for å sette fokus på balansen mellom norsk og engelsk dersom man ønsker at norsk fortsatt skal være i bruk som fagspråk på masternivå i framtiden. Et måltall med rapportering vil etter flertallets mening også være i tråd med signalene fra Kunnskapsdepartementet, som i tildelingsbrevet for 2019 ber om at NHH og de andre institusjonene i sektoren “følger utviklingen for norsk som fagspråk og vurderer behovet for å sette inn tiltak”.

Mindretallet, Doppelhofer, Mjøs og Uthaug, mener at engelsk skal være hovedspråket i MØA. De henviser til strategiens visjon om at NHH skal være en ledende internasjonal handelshøyskole, og trekker fram hensynet til rekruttering av fagstab fra et internasjonalt marked som avgjørende i denne sammenheng.

Arbeidsgruppens forslag til språkpolitiske retningslinjer presenteres i en ren versjon i kapittel 6.1. For å utdype arbeidsgruppens tankegang presenterer vi også i vedlegg 6 en versjon der enkelte punkt er kommentert. I den kommenterte versjonen er både punkt og underpunkt nummerert for å lette henvisninger i høringsrunden. Vi foreslår at underpunktene i den endelige listen som vedtas presenteres som for eksempel strekpunkt, slik som i den rene versjonen.

⁴⁵ Se <https://www.kompetansenorge.no/norskprove/#>

6.1 Forslag til nye språkpolitiske retningslinjer

De språkpolitiske retningslinjene skal bidra til å virkeliggjøre NHHs strategi og målsetting om å være “en drivkraft for bærekraftig nærings- og samfunnsutvikling”, samt å være “en ledende internasjonal handelshøyskole som viser vei i utvikling og formidling av kunnskap og kompetanse”. “NHH skal ha en tydelig språkpolitikk som gir en effektiv avveining mellom det norske samfunnsoppdraget og hensynet til NHHs internasjonale ambisjoner”.
(Strategi 2018-2021)

Generelt

1. NHH skal ha god språklig kvalitet i all kommunikasjon. Kommunikasjonen skal være mottakerorientert.
2. Norsk og engelsk er begge viktige språk ved NHH.
3. NHHs bruk av målformer skal være i tråd med kravene i Mållova. Ansatte og studenter som har nynorsk som hovedmål, oppfordres til å bruke denne målformen.
4. NHH skal praktisere parallellspråklighet der det er hensiktsmessig.
5. Fast ansatte ved NHH skal ha tilstrekkelig språklig kompetanse i både norsk og engelsk til å kunne kommunisere med studenter, ansatte og eksterne kontakter på en tilfredsstillende måte.
 - Fast ansatte som ikke kan norsk eller et annet skandinavisk språk ved ansettelse, skal beherske norsk tilsvarende norsk språkprøve på mellomnivået B1 innen tre år etter fast ansettelse.

Uthaug støtter hovedpunktet, men ikke underpunktet i punkt 5.

Doppelhofer og Mjøs støtter ikke punkt 5, verken hoved- eller underpunkt.

6. NHH skal ha tilbud til alle ansatte om relevant språklig kompetanseheving.
7. NHH skal aktivt forvalte sitt lovpålagte ansvar for å vedlikeholde og videreutvikle norsk fagspråk innenfor de økonomisk-administrative fagområdene.

Utdanning

8. Norsk er hovedspråket i undervisningen i NHHs bachelorstudium.
 - Undervisningen i obligatoriske kurs skal som hovedregel være på norsk.
 - Pensumlitteraturen i de obligatoriske kursene skal være på norsk dersom det finnes gode norske lærebøker. Når pensumlitteraturen i disse kursene er på engelsk, bør kursbeskrivelsen oppgi supplerende faglitteratur på norsk.
- 9a. Norsk og engelsk er begge viktige språk i undervisningen i NHHs masterstudium i økonomi og administrasjon.
 - Alle profiler skal kunne tas på engelsk.
 - Det er et mål at verken det engelskspråklige eller det norskspråklige kurstilbudet skal stå for mindre enn 1/3 av studiepoengproduksjonen.
 - Kurs med mange studenter bør gis både i norsk og engelsk versjon dersom de dubleres.

Flertallet i arbeidsgruppen, Dahl, Gunnerud, Kamsvåg og Møen, støtter denne versjonen av punkt 9.

- 9b. Engelsk er hovedspråket i undervisningen i NHHs masterstudium i økonomi og administrasjon. Faglige og pedagogiske hensyn styrer valg av språk.

Mindretallet i arbeidsgruppen, Doppelhofer, Mjøs og Uthaug, støtter denne versjonen av punkt 9.

10. Norsk er hovedspråket i undervisningen i NHHs masterstudium i regnskap og revisjon.
11. Engelsk er undervisningsspråket i NHHs ph.d.-program.
12. Informasjon om studieprogrammene skal finnes både på norsk og engelsk.
13. Undervisningsspråket i det enkelte kurs skal gå klart fram av kursbeskrivelsen.
14. Eksamensoppgaver skal gis på det språket kurset undervises på hvis ikke annet er angitt i kursbeskrivelsen.
- Studentene kan velge om de vil besvare eksamensoppgaver på et skandinavisk språk eller på engelsk dersom ikke annet fremgår av kursbeskrivelsen.
15. NHH skal sikre at norske og engelske termer for de sentrale begrepene i de obligatoriske kursene i bachelorstudiet gjøres tilgjengelig i en nasjonal termportal.
16. NHH skal ha tilbud om opplæring i kommunikasjonsprinsipper og akademisk skriving for å sikre utvikling av språk-, tekst- og sjangerkompetanse i alle studieprogram.
17. NHH skal tilby utenlandske studenter kurs i norsk språk, kultur og samfunn.

Forskning og formidling

18. Vitenskapelige arbeider skal normalt publiseres på engelsk. Forskning av særlig interesse for et norskspråklig publikum bør også publiseres på norsk.
- NHH skal bidra til å opprettholde norskspråklige, vitenskapelige tidsskrifter innenfor det økonomisk-administrative fagområdet.
19. NHH skal formidle forskningsbasert kunnskap til samfunn, næringsliv og forvaltning både på norsk og engelsk.
- NHHs samfunnsansvar innebærer at hovedtyngden av formidlingen er rettet mot et norskspråklig publikum. Formidling til et norskspråklig publikum skal normalt foregå på norsk.
20. NHH skal ha tilbud om opplæring i forskningsformidling på norsk og engelsk.
21. Et populærvitenskapelig sammendrag av alle ph.d.-avhandlinger skal publiseres både på norsk og engelsk.
22. NHH skal ha tilbud om språklig kvalitetssikring av forsknings- og formidlingsarbeider.

Administrasjon og informasjon

23. Norsk er administrasjonsspråket ved NHH.
 - Underliggende organisatoriske enheter kan velge engelsk etter godkjenning fra styret.
24. NHH skal sikre at alle ansatte og studenter får relevant informasjon på et språk de forstår.
25. I ekstern skriftlig kommunikasjon og offisielle dokumenter på engelsk skal NHH bruke britisk engelsk.

Implementering og forvaltning

26. Implementering og forvaltning av de språkpolitiske retningslinjene skal være forankret i institusjonens ledelse på alle nivå.
27. Ansvar for å etablere en praksis som sikrer at retningslinjene blir fulgt, følger vedtatte ansvarslinjer i organisasjonen.
 - Utforming av handlingsplaner og rapportering om utvikling er del av dette ansvaret.

6.2 Flertallets syn

Siden rapporten som helhet argumenterer for betydningen av å finne en god balanse mellom norsk og engelsk i alle deler av virksomheten, vil flertallet i arbeidsgruppen, Trine Dahl, Jorun Gunnerud, Astri Kamsvåg og Jarle Møen, her bare oppsummere de viktigste argumentene for å foreslå punkt 5 og punkt 9, alternativ a.

Når det gjelder punkt 5, er vårt utgangspunkt at ansatte ved en arbeidsplass i Norge der administrasjonsspråket er norsk, skal kunne kommunisere både på norsk og engelsk. Vi mener derfor at NHHs fast ansatte skal kunne beherske begge språk på minst et mellomnivå, som blant annet innebærer at man kommuniserer greit og sammenhengende om kjente situasjoner som oppstår i jobbsammenheng.⁴⁶ Vi anser tre år som tilstrekkelig tid til å oppnå slik kompetanse i norsk for ansatte som ikke behersker et skandinavisk språk ved ansettelse. På litt lengre sikt vil norskkompetansen kunne videreutvikles, slik at denne gruppen ansatte også kan bidra i norskspråklige kurs og i formidlingssammenheng i Norge. Vi anser i tillegg norskkompetanse som en viktig faktor i integreringen i det norske samfunnet, som igjen øker sannsynligheten for at ansatte med internasjonal bakgrunn vil trives og bli værende i jobben over en viss tid.

Når det gjelder punkt 9, alternativ a, mener flertallet at flere argumenter støtter opp under det. For det første tilsier det lovpålagte ansvaret UH-institusjonene har for norsk fagspråk at også mer spesialiserte norskspråklige kurs på masternivå spiller en viktig rolle for å unngå språklig domenetap innen de økonomisk-administrative fagområdene. Slike kurs vil også kunne fokusere på norske problemstillinger og norsk materiale, noe som vil være spesielt relevant for de mange studentene som ønsker å jobbe i Norge etter endt utdanning. Flertallet mener at spesialkompetanse på norsk nærings- og samfunnsnivå er viktig for en handelshøyskole i

⁴⁶ Ingelin Uthaug støtter flertallets syn når det gjelder hovedpunktet i punkt 5. Når det gjelder underpunktet, mener hun at eksakt nivå skal bestemmes mellom leder og ansatt i hvert enkelt tilfelle, og at et absolutt krav vil virke mot NHHs strategi.

Norge, og ser ikke at en bevisst balanse mellom rekruttering av norsk- (eller skandinavisk-) språklige kandidater og kandidater med annen språklig bakgrunn vil svekke høyskolens vitenskapelige kvalitet.

Flertallet legger også vekt på at dagens studenter skal utdannes til et internasjonalt arbeidsmarked, noe som tilsier at kurs på engelsk også er viktig. Vi ser i tillegg betydningen av å ha en sammensatt ansattgruppe, med både norskspråklige og de som bruker engelsk som et *lingua franca* (fellespråk) i undervisningen.⁴⁷ Dette sikrer at studentene får undervisning av de beste fagpersonene, uavhengig av språklig bakgrunn.

Når flertallet også foreslår et måltall for studiepoengproduksjonen innen det norskspråklige kurstilbudet som tilsvarer omtrent dagens situasjon (ca. 1/3), er det fordi vi mener at dette nivået er et minstenivå for å kunne opprettholde norsk som undervisningsspråk på MØA framover. Kurstilbudet (og derved også studiepoengproduksjonen per språk) vil selvsagt kunne variere noe fra år til år, så måltallet bør fungere som en rettesnor over tid.

6.3 Mindretallets syn

Som vist i forslaget til språkpolitiske retningslinjer har mindretallet i arbeidsgruppen, bestående av Gernot Doppelhofer, Aksel Mjøs og Ingelin Uthaug, et annet syn på kravet til norskkompetanse for fast ansatte⁴⁸ og hovedspråk på NHHs masterprogram i økonomi og administrasjon. Hovedmotivasjonen er at flertallets forslag om norskkompetanse for fast ansatte (pkt. 5) og minsteandel norsk undervisning i masterprogrammet (pkt. 9a) legger for store føringer for NHHs rekruttering av fagstab. Denne konklusjonen er begrunnet som følger:

- NHHs oppdrag er å levere kvalitetsmessig ledende forskning, undervisning og formidling til det norske samfunnet. Den unike posisjonen NHH er tildelt i det norske samfunnet gjør at disse oppgavene skal utføres med høyest mulig kvalitet. Den strategiske visjon NHH selv har formulert er å være en ledende internasjonal handelshøyskole og en sentral satsing er å produsere mer forskning på toppnivå. Offensive internasjonale rekrutteringsprosesser er derfor en strategisk prioritet for NHH. NHH må derfor å unngå alt som kan stå i veien for å være relevant i det internasjonale jobbmarkedet. Rangering, avlønning, størrelse, lokalisering og status er kjente utfordringer på flere fagfelt. I tillegg må interne regelverk, også når det gjelder språk, tilpasses denne ambisjonen.
- Ambisiøs internasjonal rekruttering er viktig for stadig å løfte faglig nivå, sikre sunn diversitet, utfordre fagmiljøene, ikke minst de norske, bygge nettverk, og kunne tilby nok bredde og dybde av aktuell undervisning. NHH står i internasjonal konkurranse når vi skal rekruttere internasjonale talenter. Bruk av språk må være funksjonelt orientert og støtte NHH i å levere på sine strategiske mål.
- NHHs ansvar for norsk fagspråk innenfor de økonomisk-administrative fagfeltene er et *institusjonsansvar*, men det er ikke et individuelt ansvar for alle fast ansatte.
- Et konkret krav til norskkompetanse ved/etter fast ansettelse vil helt sikkert redusere NHHs attraktivitet i jobbmarkedet for de dyktigste internasjonale kandidatene vi ellers kunne ha kjempet om. Det er samtidig høyst usikkert om det vil ha reell effekt på fast ansattes språkkompetanse:
 - Midlertidige ansatte som oppnår fast ansettelse vil ha vært her i 4 eller 7 år og

⁴⁷ Denne siste gruppen inkluderer selvsagt også de norskspråklige ansatte når de underviser på engelsk.

⁴⁸ Se fotnote 46 for Uthaug's syn på kravet til norskkompetanse.

mange vil etablere familie og også generelt ønske å bli ytterligere integrert i det norske samfunnet, uavhengig av noe krav. I denne situasjonen er det viktig at NHH har et tilbud om språkopplæring som oppleves som relevant og effektivt.

- Rekruttering av senior fast ansatte vil være sjeldent, men kan være avgjørende for utviklingen av et fagmiljø. Hvis språkpolitikken skaper situasjoner der vi blir uaktuelle på grunn av kravet til norsk, kan det skape svært uheldige omdømmekonsekvenser i tillegg til at konkrete rekrutteringer ikke skjer.
- Ved å velge engelsk som hovedspråket i MØA sikrer man at studentene møter hele bredden av dyktige NHH-forelesere uavhengig av språk. Dessuten er dette erfaring i profesjonell engelsk relevant for arbeidslivet, også i Norge, eller videre utdanning. Bruken av norsk fagspråk ivaretas gjennom bachelorstudiet. Ved å ha engelsk på master unngår man at språkkrav blir en alvorlig rekrutteringshindring for fagstab. På den annen side, ved krav til norsk andel av kurstilbudet vil språkkrav kunne overstyre faglige kvalitetskrav, særlig siden man i dag ligger nær kravet. Mange av NHHs ph.d. studenter er dessuten internasjonale⁴⁹ slik at når disse er undervisningsassistenter i masterkurs vil et konkret norsk-krav kunne påvirke opptaket av ph.d. studenter. Et krav til norsk kursandel vil verken utvikle NHH langs sin strategi om å bli en internasjonalt ledende handelshøyskole, eller hjelpe til å levere best mulig forskning, undervisning og formidling til det norske samfunnet. Gjennomgangen av andre institusjoners språkpolitikk i kapittel 4 viser at alle de høyest rangerte sammenlignbare masterprogrammer undervises på engelsk. Samfunnsutfordringene krever at NHH sine faglige bidrag har høyest mulig kvalitet og dette må alltid være hovedkriteriet for all rekruttering.

⁴⁹ I følge NHHs årsrapport 2016/2017, var andelen internasjonale ph.d.-studenter (målt i prosent av nye doktorgradsavtaler) 46 % i 2016.

Vedlegg 1 Oppnevningbrev og mandat

NHHs gjeldende språkpolitikk følger av de språklige retningslinjene som ble vedtatt av NHHs styre i 2010. Retningslinjene er tilgjengelig på <https://www.nhh.no/om-nhh/sprakpolitiske-retningslinjer/>

NHHs språkpolitiske retningslinjer er bestemmende for blant annet undervisningsspråk i ulike programmer, NHHs overordnede administrasjonsspråk samt språk og språklige tilpasninger i ulike styreverv og utvalg. Det har over tid vært et betydelig engasjement knyttet til språkpolitikk ved NHH, og i 2017 ble det gjennomført et omfattende parallellspråkprosjekt. Det eksisterer således en solid kunnskapsbase for vurderinger av språkpolitikken. I NHHs nye strategi for 2018-2021 presiseres det at «*NHH skal ha en tydelig språkpolitikk som gir en effektiv avveining mellom det norske samfunnsoppdraget og hensynet til NHHs internasjonale ambisjoner*». Det tilsier blant annet vektlegging av å integrere nye ansatte som ikke behersker norsk på ansettelsestidspunktet.

Det ligger nå godt til rette for å gjennomføre en vurdering av den gjeldende språkpolitikken og eventuelt gjøre justeringer eller tilføyelser.

For å vurdere de språklige retningslinjene vedtatt i 2010 og utarbeide eventuelle forslag til endringer, oppnevnes følgende arbeidsgruppe:

- Professor Trine Dahl, Institutt for fagspråk og interkulturell kommunikasjon, leder av arbeidsgruppen
- Seniorrådgiver, Jorun Gunnerud, Studieadministrativ avdeling
- Kommunikasjonsrådgiver Astri Kamsvåg, Kommunikasjonsavdelingen
- Førstemanuensis Aksel Mjøs, Institutt for finans
- Professor Jarle Møen, Institutt for foretaksøkonomi
- Studentrepresentant på masternivå, utnevnes av NHHs

Dagens språklige retningslinjer har et kompakt format i form av et antall nummererte punkter som gir uttrykk for klare valg og føringer på et bredt sett av relevante områder. Det er hensiktsmessig at et slikt format beholdes. I lys av målsetninger og prioriteringer som følger av NHHs strategi, bes arbeidsgruppen om å

- vurdere dagens retningslinjer og eventuelt foreslå justeringer av disse (herunder om noen av retningslinjene bør strykes eller slås sammen).
- vurdere behovet for ytterligere retningslinjer og i så fall gi forslag til formulering av disse.
- diskutere spesielt om det er ønskelig å presisere forventninger eller krav til at fast ansatte ved NHH etter et gitt antall år skal beherske norsk på et akseptabelt nivå (herunder også diskutere hvordan dette kan implementeres).

Arbeidsgruppen bes om å avlevere sine vurderinger og forslag til rektor innen 31.12.2018. Det vil deretter bli gjennomført en høringsrunde i organisasjonen. Forslag til nye språklige retningslinjer forventes å bli fremmet for NHHs styre i februar 2019.

NHH, 03.09.2018

Øystein Thøgersen, rektor

Vedlegg 2 'Språkvalg i academia', kapittel fra rapporten *Språk i Norge – kultur og infrastruktur* (2018)⁵⁰

Han sitter midt i forelesningssalen på et norsk universitet og hører foreleseren legge fram dagens oppgaver på engelsk, ikke engang godt engelsk. Men all faglitteratur er på engelsk, alle fagtermer er det. Han vet han kommer til å skrive masteroppgaven sin på engelsk. På hans fagområde er det nesten ingen som skriver på norsk lenger. Han tenker: «Boka er på engelsk, alle uttrykk er på engelsk. Det er nesten enklere å ha forelesningene på engelsk, også.» Et problem er at han har begynt å falle av lasset når han skal oversette for seg selv for å forstå fagtermene foreleseren bruker. Likevel tror han at han blir mer allsidig og flinkere til å møte internasjonale utfordringer i jobbsammenheng. Men samtidig: Hvor sannsynlig er det at han kommer til å jobbe utenfor Norge? Og hvor mange av medstudentene vil gjøre det?

Internasjonalisering, svarer rektor når hen blir spurt om hvorfor kravet om norsk plutselig forsvant fra jobbutflysningene. Strengt tatt er det også mer praktisk.

Hvis all undervisning og all faglitteratur er på engelsk, kunne man ikke da like godt ha tatt utdanningen i utlandet? Eller er det noe ved det å studere på en norsk institusjon som gir kvalitet og relevans for det norske samfunnet?

Bakgrunn

Stortingsmeldingen *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk*⁵¹ peker ut høyere utdanning og forskning som den strategisk viktigste samfunnssektoren når det gjelder å sikre norsk språks stilling som komplett og samfunnsbærende nasjonalspråk. Det blir også slått fast at dette er den sektoren der konkurransen fra engelsk kanskje er mest påtrengende. *Mål og mening* understreker at norsk må kunne brukes til å utveksle og formidle spesialisert kunnskap dersom språket skal fungere som samfunnsbærende språk i framtida. Det vil si at det må finnes et velfungerende og utbygd norsk fagspråk på både bokmål og nynorsk.

Helt siden opprettelsen av det første norske universitetet i Christiania i 1811 har høyere utdanning i Norge vært et flerspråklig domene. Men de siste åra har vi sett en utvikling i retning av mindre språklig mangfold i sektoren. Siden *Mål og mening* kom i 2009, har bruken av engelsk i høyere utdanning og forskning fortsatt å vokse. Det er en følge av politiske vedtak som slår fast at den norske universitets- og høyskolesektoren i økende grad skal internasjonaleses. I stor grad har internasjonalesing i denne sammenhengen betydd mer bruk av engelsk på bekostning av norsk og andre språk. Det blir for eksempel produsert svært få master- og doktorgrader på andre språk enn engelsk og norsk. Samtidig har det blitt færre studenter som tar utdanning i tradisjonelt viktige fremmedspråk som fransk og tysk.⁵²

I 2002 forsvant bestemmelsen om at undervisningsspråket i høyere utdanning til vanlig skulle være norsk.⁵³ Man ønsket å åpne for mer internasjonalesing, blant annet gjennom undervisning på engelsk. Noen år senere kom stortingsmeldingen *Internasjonalesing av*

⁵⁰ <https://sprakinorge.no/>

⁵¹ St.meld. nr. 35 (2007–2008)

⁵² Meld. St. 25 (2016–2017)

⁵³ Lov om universiteter og høyskoler av 12. mai 1995 inneholdt følgende paragraf: “Undervisningsspråket er til vanlig norsk.” (§ 2-7)

utdanning (2008–2009), som også legger klare føringer for videre internasjonalisering av sektoren.⁵⁴

Fokuset på internasjonalisering har ført til en økende uro for norsk *domenetap* innenfor denne sektoren. Et domenetap får vi når et språk blir trengt ut og erstattet av et annet som kommunikasjonsmiddel innenfor et bestemt samfunnsområde. For å unngå en slik utvikling i høyere utdanning har universitet og høyskoler siden 2010 hatt et lovpålagt ansvar for vedlikehold og videreutvikling av norsk fagspråk, nedfelt i universitets- og høyskoleloven.⁵⁵

Institusjonene har altså et ansvar for norsk fagspråk, men hvorvidt eller hvordan de oppfyller dette ansvaret, måles ikke. Det er per i dag heller ingen særskilte insentiv som er rettet inn mot mer bruk av norsk ved universitet og høyskoler. Derimot finnes det flere insentiv for økt internasjonalisering og økt bruk av engelsk. Det fører til en nedprioritering av arbeidet med norsk fagspråk til fordel for oppgaver som institusjonene faktisk blir målt på. Dette er også et av de områdene der språkpolitikken er skadelidende fordi den ikke er sektorovergripende, slik *Mål og mening* la opp til. Kunnskapsdepartementets vekt på internasjonalisering trumfer Kulturdepartementets krav om bruk av norsk språk.

Utdanningsmønstre og jobbvalg

Vi kan slå fast at bruken av engelsk er økende innenfor høyere utdanning i Norge. Men hva da med studentenes jobbperspektiv? I hvilken grad ser norske studenter for seg å jobbe andre steder enn i Norge når de er ferdig utdannet?

Ifølge *Kandidatundersøkelsen 2016* rettet mot studenter i bergensregionen er internasjonale karrieremuligheter for de fleste et lite viktig kriterium for jobbvalg: 33 prosent ser på det som svært lite viktig, 27 prosent som nokså lite viktig og kun 7 prosent som svært viktig.⁵⁶ Norges handelshøyskoles (NHH) arbeidsmarkedsundersøkelse fra 2017 viser da også at knapt 5 prosent av NHH-kandidatene ender opp med å arbeide utenlands, samtidig som 93 prosent av studentene oppgir å ha fått arbeid på det geografiske stedet de ønsket.⁵⁷ Det betyr at det overveldende flertallet velger å arbeide i Norge. Det betyr også at disse studentene etter all sannsynlighet vil trenge norsk fagspråkskompetanse i arbeidslivet.

⁵⁴ St.meld. nr. 14 (2008–2009)

⁵⁵ Kunnskapsdepartementet (2005)

⁵⁶ Høgestøl og Dahle (2016)

⁵⁷ NHH (2018)

Arbeidsmarkedets behov

Hva så med arbeidsmarkedets og arbeidsgivernes behov? Her blir det tydelig at mens utdanningspolitikken for universitet og høyskoler har gått i retning mer internasjonalisering og mer engelsk, etterspør arbeidsgivere på sin side masterkandidater med høy kompetanse i norsk.⁵⁸ Dette viser også *NHOs kompetansebarometer 2018*: På spørsmål om hvor stor betydning språkkompetanse har for bedriften, trer norskkunnskaper fram som den viktigste kompetansen.⁵⁹ Kompetanse i muntlig kommunikasjon på norsk er viktig for 82 prosent av bedriftene, men også skriftlig formidlingsevne på norsk skårer veldig høyt: 78 prosent av bedriftene sier dette er av stor betydning eller av en viss betydning. Ca. 50 prosent svarer at fremmedspråk er viktig, og da først og fremst engelsk, men også tysk trer fram som et viktig fremmedspråk med 13 prosent. Flere andre europeiske språk får også en betydelig skår, som polsk, spansk og fransk.

Nederlandsk eller engelsk – ja takk, begge deler!

Engelskkompetansen i den nederlandske befolkningen er den høyeste i hele EU, og engelsk er de facto i ferd med å bli et andrespråk i Nederland. I lys av denne utviklingen har *Universiteit van Amsterdam* tatt et bevisst valg om å være et tospråklig universitet, noe som gjenspeiles i internasjonaliseringsstrategien deres. Den slår fast at «språkkompetanse i både nederlandsk og engelsk på akademisk nivå anses som en nøkkelkompetanse for at studentene skal kunne integreres og delta i samfunn og arbeidsliv». Dette utdypes ytterligere i underpunkter i strategien og gjennomføres i hele institusjonen. *Universiteit van Amsterdam* har mer enn 30 000 studenter og er et av de to store universitetene i Amsterdam.

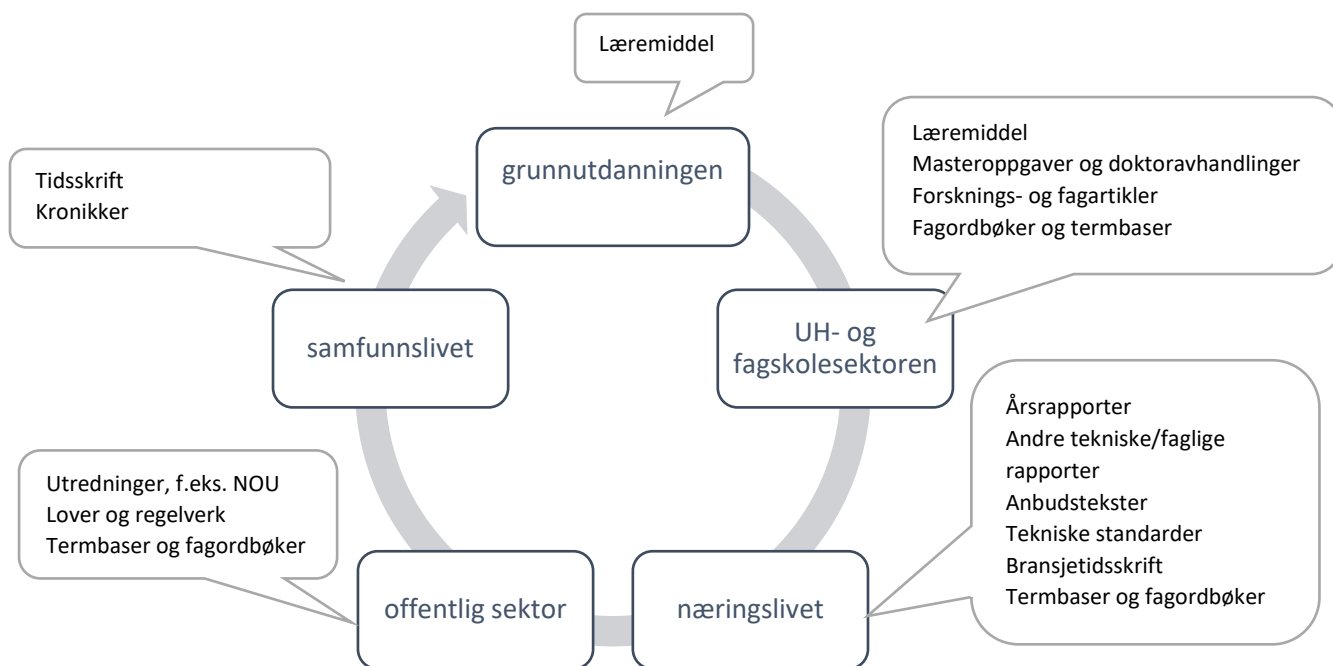
University of Amsterdam (2017) og European Commission (2012)

Det fagspråklige kretsløpet

Kunnskap hører ikke hjemme i bare én sektor, men blir forvaltet og brukt i store deler av samfunnet. Fagspråket følger kunnskapen. Blir ikke fagspråket videreutviklet i ett ledd, kan det få konsekvenser i resten av *det fagspråklige kretsløpet*. Et slikt brudd i kretsløpet kan skje ved språkbytte fra norsk til engelsk i en av samfunnssektorene. I denne sammenhengen er universitets- og høyskolesektoren særlig viktig. Her lærer studenter seg faget gjennom fagspråket, og de tar det med seg videre i arbeidslivet. Dessuten gir forskning opphav til ny kunnskap og dermed nye fagbegrep. Dersom undervisning og forskning innen et fagområde eller en disiplin skjer på engelsk i stedet for på norsk, blir det derfor vanskelig å vedlikeholde norsk fagspråk på det fagområdet i de andre samfunnssektorene.

⁵⁸ Schwach og Elken (2018)

⁵⁹ Rørstad et al. (2018)



Språkpolitisk tornerosesøvn

Kunnskapsdepartementet har slått fast at ansvaret for norsk fagspråk innebærer at norske universitet og høyskoler må utforme egne lokale språkstrategier. Språkstrategiene skal bygge på den språkpolitiske plattformen vedtatt av Universitets- og høyskolerådet, der prinsippet om *parallellspråklighet* står sentralt.⁶⁰ Kort oppsummert handler dette prinsippet om å finne en balanse mellom norsk som nasjonalt fagspråk og engelsk som internasjonalt fagspråk.

En kartlegging gjennomført av Språkrådet våren 2018 viser at 14 av 20 institusjoner har en slik språkstrategi, i tråd med Universitets- og høyskolerådets plattform.⁶¹ Men kartleggingen viser likevel at det finnes få tegn på at institusjonene gjør et aktivt arbeid for å røkte det norske fagspråket. Igjen blir det tydelig at oppgaver som ikke måles eller rapporteres, blir nedprioritert.

⁶⁰ UHR (2011)

⁶¹ Dette tallet inkluderer ikke Samisk høyskole.

Veiviser for gode språkvalg

For å hjelpe institusjonene med å finne en språklig balansegang mellom engelsk og norsk har Språkrådet i samarbeid med Norges handelshøyskole og med utgangspunkt i rapportene fra Nordisk gruppe for parallellspråklighet utarbeidet en mønsterpraksis for parallellspråkbruk i høyere utdanning. *Veiviser for språkvalg i universitets- og høgskolesektoren* gir konkrete råd om valg av språk både i undervisning, forskning, formidling og i administrativt arbeid og også tips om og eksempler på hvordan disse kan gjennomføres.

Høgskolen på Vestlandet er den første institusjonen i sektoren som har etablert språkstrategiske retningslinjer som følger anbefalingene i veiviseren. Veiviseren er et verktøy som bør tas i bruk i sektoren, helst i samarbeid med Universitets- og høgskolerådet for å sikre en koordinering ved flere institusjoner.

Mer engelsk på de fleste områder

Enkelt oppsummert blir norsk brukt i stadig mindre grad i høyere utdanning i Norge. Forskjellen i norskandelen mellom ulike fag er riktignok stor: Mens norsk knapt brukes i vitenskapelige publikasjoner innen realfag og teknologi, var andelen rundt 30 prosent i humaniora og i underkant av 25 prosent i samfunnsvitenskapelige fag per 2017. Også på disse områdene er norsk likevel mindre brukt enn tidligere, og det har vært en markant nedgang siden 2011.⁶² På doktorgradsnivå er 90,8 prosent av avhandlingene skrevet på engelsk og 8,5 prosent på norsk (7,7 prosent bokmål og 0,9 prosent nynorsk), romanske språk utgjør 0,4 prosent og andre språk 0,3 prosent.⁶³ Når det gjelder pensum, er det store variasjoner mellom fagene, men norsk brukes i stor grad i de fleste fag.⁶⁴

Det er viktig å påpeke at når vi snakker om norsk i denne sammenhengen, er det i realiteten først og fremst bokmål som blir brukt. For eksempel blir bare 2 prosent av norske masteroppgaver skrevet på nynorsk. Det tilsvarende tallet for bokmål er 54 prosent. Nynorsk er altså i en svært utsatt, for ikke å si marginalisert posisjon i norsk høyere utdanning i dag.

Det er flere andre indikatorer på at posisjonen til engelsk i academia blir styrket på bekostning av norsk:

- Tallet på masteroppgaver skrevet på norsk har gått kraftig ned de siste tjue åra, til fordel for oppgaver skrevet på engelsk.⁶⁵
- Det samlede studietilbudet på engelsk øker.⁶⁶
- Stadig mer av undervisningen skjer på engelsk, spesielt på masternivå.
- Engelsk vinner terreng også i læremiddel og pensum.⁶⁷

⁶² Forskningsrådet (2018)

⁶³ NIFU (2018)

⁶⁴ Gregersen (2014)

⁶⁵ Norskandelen har gått ned fra 83 prosent i 1986 til 56 prosent i 2016, mens engelskandelen har gått opp fra 9 prosent i 1986 til 43 prosent i 2016 (Schwach og Elken 2018).

⁶⁶ Engelskandelen har gått opp fra 8,9 prosent i 2007 til 19,6 prosent i 2016 (Schwach og Elken 2018: 18).

⁶⁷ Språkrådet (2017)

Språklig kvalitet i høyere utdanning?

Samtidig som bruken av engelsk i norsk academia øker kraftig, vet vi lite om *hva slags* engelsk som blir brukt. Vi har tydelig inntrykk av at de fleste institusjonene mangler systematisk opplæring i engelsk fagspråk, både for ansatte og studenter. Samtidig nedprioriteres det norske fagspråket. I verste fall kan dette føre til en situasjon der studentene ikke har et fullgodt og fungerende fagspråk på verken engelsk eller norsk.

Også på andre områder er det grunn til å stille spørsmål ved den språklige kvalitetssikringen i høyere utdanning. Hvert år er det flere titalls studenter som ønsker nynorsk eksamen, som ikke får oppfylt sine språklige rettigheter. En undersøkelse av eksamener ved Universitetet i Oslo viste også at oppgavene på nynorsk inneholdt mange språklige feil, og at det ikke fantes et system for å kvalitetssikre språket i eksamensoppgaver på nynorsk.⁶⁸

Norge mangler et forskningsmiljø som arbeider systematisk med å skaffe fram kunnskap om forholdet mellom internasjonalisering og språkbruk i høyere utdanning. Til sammenlikning skjer slik forskning i Danmark blant annet i regi av *Center for Internationalisering og Parallelsproglighed* ved Københavns Universitet (CIP). Et tilsvarende fagmiljø i Norge vil være viktig for å få mer kunnskap om hva som skjer med språkutviklingen etter hvert som internasjonaliseringen i sektoren tar form. Et slikt fagmiljø kan også bidra til økt oppmerksomhet rundt språklig kvalitet både på norsk (bokmål og nynorsk) og engelsk.

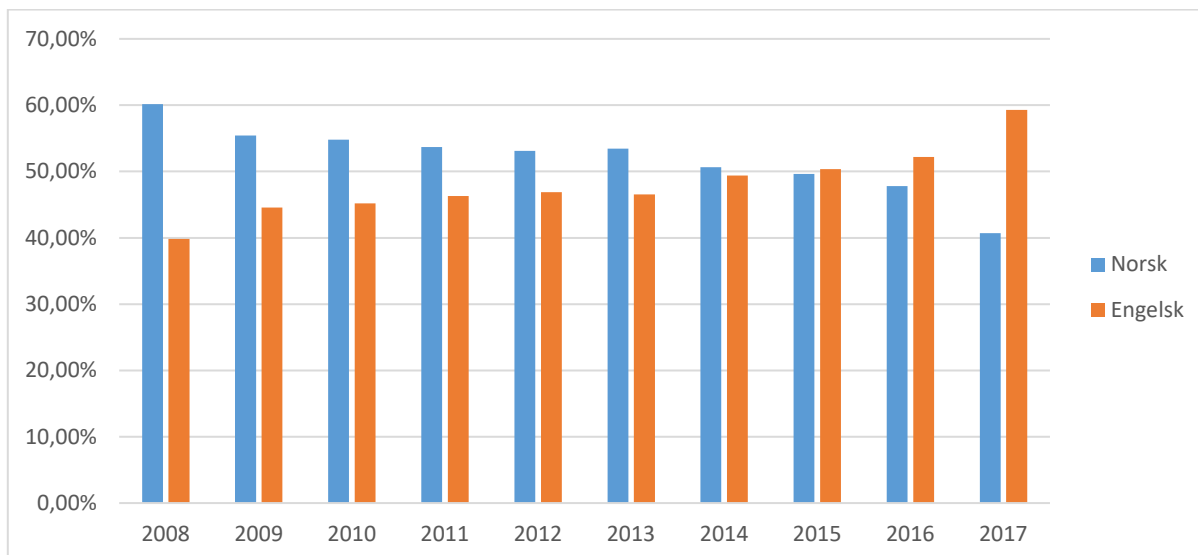
Utvalget anbefaler

- at det må utvikles overordnede, effektive insentiv og ressurser for å støtte opp under bruken av norsk fagspråk i UH-sektoren
- at institusjonene må måles på i hvilken grad de oppfyller det lovfestede ansvaret for vedlikehold og videreutvikling av norsk fagspråk
- at institusjonene må definere hvilken språkkompetanse studentene trenger på norsk og engelsk, både ut fra behovet i studiene, men også ut fra samfunnets behov

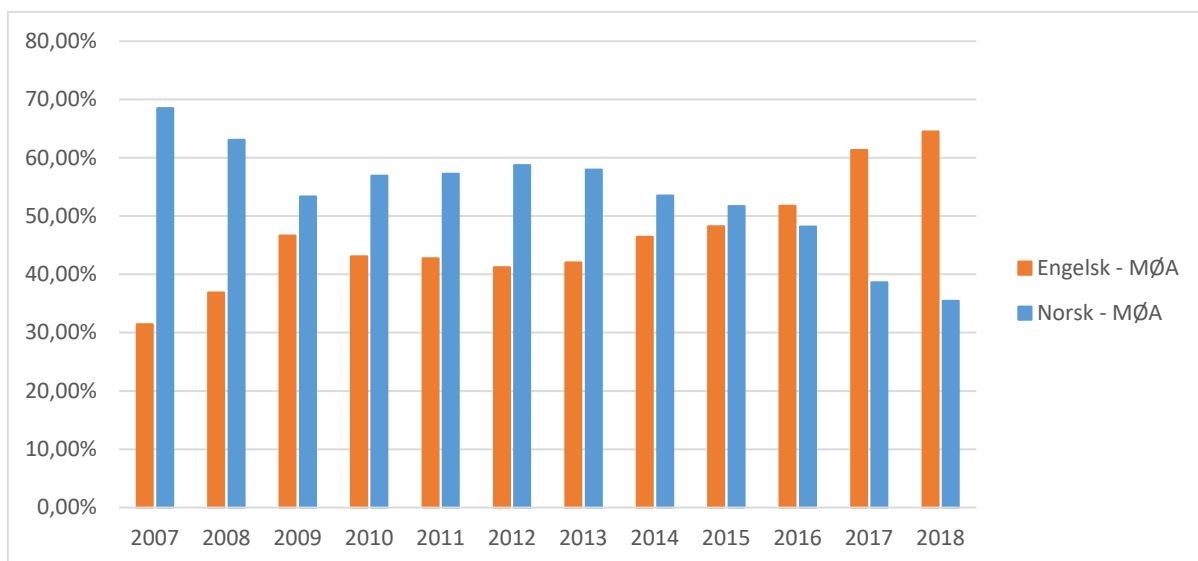
⁶⁸ Thingnes (2015)

Vedlegg 3: Tallmateriale fra NHH, utviklingstrender

Figur A1: Studiepoengproduksjon for alle masterkurs (MØA og MRR) fordelt på norsk og engelsk i årene 2008-2017.⁶⁹



Figur A2: Studiepoengproduksjon for studenter i det nasjonale opptaket til MØA fordelt på norsk og engelsk i årene 2007-2018.⁷⁰



⁶⁹ 2007 og 2018 er ikke tatt med fordi vi kun har data for halve året.

⁷⁰ Studiepoengproduksjon av masterstudenter som ikke er utvekslingsstudenter, internasjonale gradsstudenter eller MRR-studenter. Merk at 2007 kun inneholder kurs fra høstsemesteret og 2018 kun inneholder kurs fra vårsemesteret.

Tabell A1: Andelen av kurs på norsk og engelsk per profil for studieåret 2017/2018

Profilkode	Andel engelsk	Andel norsk
BAN	100 %	0 %
BUS	57 %	43 %
ECN	79 %	21 %
ECO	74 %	26 %
ENE	100 %	0 %
FIE	76 %	24 %
INB	100 %	0 %
MBM	79 %	21 %
NBD	100 %	0 %
STR	61 %	39 %
Totalt	75 %	25 %

Vedlegg 4: NHHs språkpolitiske retningslinjer fra 2010

NHH skal tilstrebe god språklig kvalitet i all kommunikasjon, uansett språk.

Overordnede språkpolitiske retningslinjer

1. Norsk er hovedspråket ved NHH. Norsk omfatter både bokmål og nynorsk.
2. NHH har et nasjonalt ansvar når det gjelder vedlikehold og videreutvikling av norsk som fagspråk innenfor de økonomisk-administrative fagområdene. NHHs termbase for norsk-engelsk terminologi skal videreutvikles og utvides til en nasjonal termbase for økonomisk-administrative fag.
3. NHH skal tilstrebe god språklig kvalitet i all kommunikasjon, uansett språk.
4. Kommunikasjonen bør skje på det språket som er mest formålstjenelig for de mottakerne kommunikasjonen retter seg mot.
5. NHH skal praktisere parallellspråklighet, der dette er hensiktsmessig.

Utdanning

6. Norsk er hovedspråket i undervisningen i NHHs bachelorprogram. Obligatorisk undervisning skal som hovedregel gis på norsk.
7. Norsk og engelsk er begge viktige språk i undervisningen i NHHs masterstudium i økonomi og administrasjon. Det skal være et bredt norskspråklig kurstilbud på de profilene som har både norskspråklige og engelskspråklige kurs.

Norsk er hovedspråket i undervisningen i NHHs masterstudium i regnskap og revisjon. Hoveddelen av undervisningen skal være på norsk, men engelsk kan brukes når faglige hensyn tilsier det.

8. Engelsk er hovedspråket i undervisningen i NHHs ph.d.-program.
9. NHH skal praktisere parallellspråklighet i kommunikasjon med studentene, der dette er hensiktsmessig. Informasjon om studieprogrammene samt kurs- og profiltitler skal ha en parallellspråklig presentasjon. Undervisningsspråket skal gå klart fram av kursbeskrivelsen.
10. Det skal legges til rette for utarbeiding av termlister (norsk-engelsk) for de mest sentrale begrepene i alle økonomisk-administrative fagområder ved NHH. Termlister som utarbeides skal inngå i NHHs termbase.

Forskning og formidling

11. Valg av publiseringsspråk må være bestemt av hvem forskningen retter seg mot.
12. For at NHH skal oppfylle sitt samfunnsansvar for formidling av forskningsbasert kunnskap til allmennheten, bør forskningsresultater også presenteres på norsk.
13. Forskning ved NHH presenteres både på norsk og engelsk på høyskolens nettsider.
14. Det skal skrives et sammendrag på norsk og engelsk av alle ph.d.-avhandlinger.

15. Det bør skrives et kortfattet sammendrag (inkludert stikkord) av forskningsartikler og annet arbeid som registreres i ForskDok, på både norsk og engelsk.

Administrasjonsspråk

16. Norsk er det primære administrative språket ved NHH.

17. NHH skal praktisere parallellspråklighet der dette er hensiktsmessig, slik at alle ansatte og studenter sikres relevant informasjon på et språk de forstår.

18. Fast ansatte ved NHH bør beherske både norsk og engelsk.

Kvalitet i språket

19. For å sikre god språklig kvalitet i all kommunikasjon, skal NHH ha et tilbud om språklig kompetanseheving til alle ansatte, inkludert tilbud om:

- relevant språkopplæring – både i norsk og engelsk
- kurs i akademisk skriving
- kurs i forskningsformidling, inkludert kurs i kronikkskriving og mediekurs
- språkvask og kvalitetssikring av artikler, sammendrag av innlegg etc.

Vedlegg 5: Pensumlitteratur i obligatoriske kurs i Bachelorstudiet i økonomi og administrasjon (BØA; fra emnebeskrivelsene H18)⁷¹

Fag	Norsk	Engelsk
IKE1 Introduksjonskurs i etikk	X	
RET1 Rettslære for økonomer	X	
BED1 Grunnleggende bedriftsøkonomi	X	
BED2 Finansregnskap	X	
BED3 Investering og finans	(X)	X
BED4 Bedriftsøkonomiske beslutninger		X
BED5 Økonomisystemer og -styring		X
SOL1 Psykologi og ledelse	X	
SOL2 Markedsføring	X	
SOL3 Organisasjonsteori		X
SOL4 Strategisk ledelse	X	
SAM1 Introduksjon til samfunnsøkonomi		X
SAM2 Mikroøkonomi		X
SAM3 Makroøkonomi	(X)	X
SAM4 Internasjonal handel og velferdsteori	X	X
MET1 Matematikk for økonomer	X	
MET2 Statistikk for økonomer	X	
MET3 Databehandling for økonomer	X	X
MET4 Empiriske metoder		X

⁷¹ Et kryss i parentes angir at det er et lite innslag av litteratur på angjeldende språk.

Vedlegg 6: Forslag til nye språkpolitiske retningslinjer, med kommentarer

<p><i>De språkpolitiske retningslinjene skal bidra til å virkeliggjøre NHHs strategi og målsetting om å være “en drivkraft for bærekraftig nærings- og samfunnsutvikling”, samt å være “en ledende internasjonal handelshøyskole som viser vei i utvikling og formidling av kunnskap og kompetanse”. “NHH skal ha en tydelig språkpolitikk som gir en effektiv avveining mellom det norske samfunnsoppdraget og hensynet til NHHs internasjonale ambisjoner”. (Strategi 2018-2021)</i></p>		
Generelt		Kommentarer
1.	NHH skal ha god språklig kvalitet i all kommunikasjon. Kommunikasjonen skal være mottakerorientert.	
2.	Norsk og engelsk er begge viktige språk ved NHH.	
3.	NHHs bruk av målformer skal være i tråd med kravene i Mållova. Ansatte og studenter som har nynorsk som hovedmål, oppfordres til å bruke denne målformen.	Mållova, se https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1980-04-11-5
4.	NHH skal praktisere parallellspråklighet der det er hensiktsmessig.	Se rapportens kapittel 1 for vår definisjon av parallellspråklighet
5.	<p>Fast ansatte ved NHH skal ha tilstrekkelig språklig kompetanse i både norsk og engelsk til å kunne kommunisere med studenter, ansatte og eksterne kontakter på en tilfredsstillende måte.</p> <p>i. Fast ansatte som ikke kan norsk eller et annet skandinavisk språk ved ansettelse, skal beherske norsk tilsvarende norsk språkprøve på mellomnivået B1 innen tre år etter fast ansettelse.</p> <p>Uthaug støtter hovedpunktet, men ikke underpunktet i punkt 5.</p>	<p>For nivåbeskrivelser, se https://no.wikipedia.org/wiki/Det_felles_europeiske_rammeverket_for_spr%C3%A5k</p>

	Doppelhofer og Mjøs støtter ikke punkt 5, verken hoved- eller underpunkt.	
6.	NHH skal ha tilbud til alle ansatte om relevant språklig kompetanseheving.	Dette punktet innebærer ikke nødvendigvis at NHH selv skal ha slike tilbud, men at ansatte etter søknad skal kunne få tilbud om relevant opplæring i Norge eller andre steder.
7.	NHH skal aktivt forvalte sitt lovpålagte ansvar for å vedlikeholde og videreutvikle norsk fagspråk innenfor de økonomisk-administrative fagområdene.	Lov om universiteter og høyskoler (universitets- og høyskoleloven) sier at “Universiteter og høyskoler har ansvar for vedlikehold og videreutvikling av norsk fagspråk” (2009, §1-7).
Utdanning		
8.	Norsk er hovedspråket i undervisningen i NHHs bachelorstudium. <ul style="list-style-type: none"> i. Undervisningen i obligatoriske kurs skal som hovedregel være på norsk. ii. Pensumlitteraturen i de obligatoriske kursene skal være på norsk dersom det finnes gode norske lærebøker. Når pensumlitteraturen i disse kursene er på engelsk, bør kursbeskrivelsen oppgi supplerende faglitteratur på norsk. 	Anbefaling fra UHR (rapport 2006, s. 11): “Dei skandinaviske språka norsk, svensk og dansk bør vere rekna som likeverdige som undervisningsspråk”. De fleste UH-institusjonene sidestiller norsk, dansk og svensk som undervisningsspråk. Som det framgår av vedlegg 4, er status for pensumlitteraturen i BØA at de fleste obligatoriske kursene bruker norsk pensum. H2018 var det 6 av 19 obligatoriske kurs som bare hadde engelskspråklig pensum.

9a.	<p>Norsk og engelsk er begge viktige språk i undervisningen i NHHs masterstudium i økonomi og administrasjon.</p> <ol style="list-style-type: none"> i. Alle profiler skal kunne tas på engelsk. ii. Det er et mål at verken det engelskspråklige eller det norskspråklige kurstilbudet skal stå for mindre enn 1/3 av studiepoengproduksjonen. iii. Kurs med mange studenter bør gis både i norsk og engelsk versjon dersom de dubleres. <p>Flertallet i arbeidsgruppen, Dahl, Gunnerud, Kamsvåg og Møen, støtter denne versjonen av punkt 9.</p>	<p>I 2016/2017 var andelen av studiepoeng avlagt av studenter i nasjonalt opptak i norskspråklige kurs 31 prosent. Dagens situasjon er altså at vi for norsk befinner oss omtrent på det nivået som er antydnet som måltallet. Se kapittel 3, figur 1 og tabell 1.</p>
9b.	<p>Engelsk er hovedspråket i undervisningen i NHHs masterstudium i økonomi og administrasjon. Faglige og pedagogiske hensyn styrer valg av språk.</p> <p>Mindretallet i arbeidsgruppen, Doppelhofer, Mjøs og Uthaug, støtter denne versjonen av punkt 9.</p>	
10.	<p>Norsk er hovedspråket i undervisningen i NHHs masterstudium i regnskap og revisjon.</p>	
11.	<p>Engelsk er undervisningsspråket i NHHs ph.d.-program.</p>	
12.	<p>Informasjon om studieprogrammene skal finnes både på norsk og engelsk.</p>	<p>Dette innebærer ikke at informasjonen nødvendigvis må ha samme omfang på begge språk; jfr. parallellspråkprinsippet slik det er definert i rapportens kapittel 1.</p>
13.	<p>Undervisningsspråket i det enkelte kurs skal gå klart fram av kursbeskrivelsen.</p>	
14.	<p>Eksamensoppgaver skal gis på det språket kurset undervises på hvis ikke annet er angitt i kursbeskrivelsen.</p> <ol style="list-style-type: none"> i. Studentene kan velge om de vil besvare eksamensoppgaver på et skandinavisk språk eller på engelsk dersom ikke annet fremgår av kursbeskrivelsen. 	

15.	NHH skal sikre at norske og engelske termer for de sentrale begrepene i de obligatoriske kursene i bachelorstudiet gjøres tilgjengelig i en nasjonal termportal.	
16.	NHH skal ha tilbud om opplæring i kommunikasjonsprinsipper og akademisk skriving for å sikre utvikling av språk-, tekst- og sjangerkompetanse i alle studieprogram.	Opplæringen kan være i form av egne kurs, del av andre kurs eller digitale ressurser.
17.	NHH skal tilby utenlandske studenter kurs i norsk språk, kultur og samfunn.	
Forskning og formidling		
18.	Vitenskapelige arbeider skal normalt publiseres på engelsk. Forskning av særlig interesse for et norskspråklig publikum bør også publiseres på norsk. <ul style="list-style-type: none"> i. NHH skal bidra til å opprettholde norskspråklige, vitenskapelige tidsskrifter innenfor det økonomisk-administrative fagområdet. 	NHH har et strategisk fokus på internasjonal publisering. Samtidig ser arbeidsgruppen verdien av å publisere forskning som er særlig relevant for et norsk publikum på norsk. NHHs alumni og offentlige myndigheter er viktige mottakergrupper i denne sammenheng. Underpunktet er også i tråd med anbefalingene fra Språkrådets framtidsutvalg (se vedlegg 2)
19.	NHH skal formidle forskningsbasert kunnskap til samfunn, næringsliv og forvaltning både på norsk og engelsk. <ul style="list-style-type: none"> i. NHHs samfunnsansvar innebærer at hovedtyngden av formidlingen er rettet mot et norskspråklig publikum. Formidling til et norskspråklig publikum skal normalt foregå på norsk. 	
20.	NHH skal ha tilbud om opplæring i forskningsformidling på norsk og engelsk.	
21.	Et populærvitenskapelig sammendrag av alle ph.d.-avhandlinger skal publiseres både på norsk og engelsk.	

22.	NHH skal ha tilbud om språklig kvalitetssikring av forsknings- og formidlingsarbeider.	
Administrasjon og informasjon		
23.	Norsk er administrasjonsspråket ved NHH. i. Underliggende organisatoriske enheter kan velge engelsk etter godkjenning fra styret.	
24.	NHH skal sikre at alle ansatte og studenter får relevant informasjon på et språk de forstår.	
25.	I ekstern skriftlig kommunikasjon og offisielle dokumenter på engelsk skal NHH bruke britisk engelsk.	
Implementering og forvaltning		
26.	Implementering og forvaltning av de språkpolitiske retningslinjene skal være forankret i institusjonens ledelse på alle nivå.	
27.	Ansaret for å etablere en praksis som sikrer at retningslinjene blir fulgt, følger vedtatte ansvarlinjer i organisasjonen. i. Utforming av handlingsplaner og rapportering om utvikling er del av dette ansvaret.	

